

CHRISTOPHORI SCHRADERI
ELOQ. PROF. IN ACAD.
JULIA

HYPOTHESES ORATORIÆ

Ad Johannis Sleidani de Statu Reli-
gionis & Reip. Historiam

In Germanicæ Eloquentiæ usum
contextæ.)

HELMÆSTADI,
Typis & Sumptibus HENNINGI MÜLLERI
Academiæ Iuliæ Typographi.

MDCCCLXIX.

Fl. Veget. II, 23.

**INEXERCITATUS MILES SEMPER
EST TIRO.**

Historiarum & Eloquentiæ in Aca-
demiâ Juliâ Studioſis

CHRISTOPHORVS SCHRADER
ELOQUENTIÆ PROFESSOR

S. D.

Um demandati muneris ratio, aptè di-
cendi non præcepta tantum, sed & exer-
citationes urgere postulet, utrumq; ho-
rum præcipuè quidem in Latina faciun-
dum, nec tamen in Germanica negligendum existi-
mavi: præsertim cum postremum hoc summi viri
dudum valdè svaſerint, idemque Vos, ad scopum stu-
diorum vestrorum intenti JUVENES, identidem
flagitaretis. Et verò quæ prisci Rhetores, Græci & La-
tini, Aristoteles in primis & M. Tullius, de dicendi
arte tradiderunt, in nostra quoque familiari lingua,
ad sacrum pariter & civile argumentum sapienter
& copiose tractandum, cum fructu adhiberi posse,
tam clarum est studiosè attendentibus, quam quod
clarissimum. Etenim veterum illa, opiniones aut no-
vas inserendi, aut insitas evellendi, & animos scitè

afficiendi flectendi que methodus, ita est comparata, ut humanis mentibus, quacunque demum lingua, docendis commovendisq; conveniat; quippe ex indolis nostræ naturali ad assensionem motu, & ex insita voluntatum propensione derivata. In ecclesiastico quidem orandi genere germanico dudum id liquidò nobis demonstratum, & à vestri ordinis nonnullis, sacri hujus studii satagentibus, feliciter usurpatum est, quod in materiis civilibus pariter tentavimus. Quandoquidem verò istiusmodi civilis argumenti germanicæ orationes rarius in thesi, frequentissime in hypothesis versantur, exercitationes utiq; earundem omnium commodissime ex historia depromuntur. Hypothesis enim certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotiis definita quæstio est, quam non Philosophia, hæc enim universi generis est scientia, sed historia, illa singularium memoria, suppeditabit. Talibus Germanicarum orationum particularum materiis, passim & velut è satura lance undelibet antehac mihi petitis, præferre cœpi certum Historicum, cui uni immorari, & solennia legationum, suasionum, dissuasionum, gratulationum, petitionum, consolationum, expostulationum, gratiarum actionum nuptialium funebriumque, & reliqua communi usui accommodata argumenta inde promere,

mere, jam nunc consultius est visum. Vel unus enim
præstans historiarum scriptor varias istiusmodi, tem-
poribus nostris convenientes hypotheses abundè
subministrat; quas dum componere, & luculenter di-
latare industrius adolescens nititur, non tantum ad
illius partis lectionem, & attentam circumstantiarum
observationem ducitur, sed & eodem in libro ocu-
los animumque latius pascendi nanciscitur occasio-
nem. Quam dum urget, jam non modo prudentiæ
exercitium (hoc Eloquentiæ convenit) usurpandi,
sed & prudentiæ ipsius insigniter augendæ opportu-
nitatem præsto habet; quam vos, o optimi, si bona ve-
stra novistis, hautquaquam negligetis. Fructum hu-
jusmodi lectionis lubet prudentissimi viri Philippi
Cominæ verbis breviter declarare: sic ergo ille rerum
à Ludovico xi & Carolo ix gestarum libro secundo
cap vi^{to} pronunciat: *In uno solo libro, tribus solis mensi-
bus plus videbit unus homo, quam experientia, ususq; rerum,
& conspectus vitæ, viginti integros docere possint, etiam si
ordine suam alter alteri statem subjunxerint.* Hujus &
sapiendi & dicendi solertiæ comparandæ causa, pro-
pono vobis Cl. Viri JOHANNIS SLEIDANI de sta-
tu religionis & reip., Carolo v^{to} Cæsare, commenta-
rium & spaciū à Cominæo designati alterum tantum,
sex nimirum menses indulgeo; intra quod & Germa-

nicè dicendi præexercitamenta inde sumta absolvere, & ipsum illum optimæ fidei scriptorem totum evolvere, tam sacræ quam civilis scientiæ studiosis haut magnus, at valde utilis, labor erit. Ecquid enim, nostro præsertim ævo, salubrius esse queat, quam arduum illud Ecclesiæ Christianæ reformationis negotium, ex vero cognoscere, & in eo divinæ providentiæ vestigia, ac religiosorum Principum pietatis, vigilantia, periculorum, constantia monumenta à Sleidano posteritati tradita, intueri? Ego verò quantum ingravescens, & beatam mortem prospectans senectus permittet, regiam dicendi viam non monstrare tantum porro, sed & in illam deducere, ac egregios juvenes comitari, Deo favente, ita perseverabo, ut & audiam in domestici auditorii corona adolescentes oratores, & his dimissis auditorum poscam censuras, & has ad artis præceptiones expensas vel confirmem, vel refellam, & post arcessitum oratorem, quid rectè, quid pravè dictum comiter admonam. Dominus Deus sapientiæ & eloquentiæ studiis, eum porro adspiret successum, qui & divini nominis illius gloriæ serviat, & ecclesiæ ac reip. sit salutaris. Helmestadii in Academia Julia Idibus Martijs clc lxx c lxxix.

Lubet referre nomina Civium Academiae nostræ, qui secundum dispositionum istarum ductum orationes Germanicas quatuor & septuaginta, in coetu sodalium & hospitem, me arbitro, antehac habuerunt, & habent hodieque, Collegii censurae easdem submittentem.

ANNO

Anno cl^o lo c LXVII à mense Octobri,
usque in Aprilem anni sequentis.

FELIX PARIS Flemming / Nobilis Pomeranus.

IUSTUS CASPARUS Kleinschmied / VVolfenbütanus.

JOACHIMUS Zimmerman Luneburgensis.

JOHANNES VICTOR Meine Barbyensis.

HENRICUS CONRADUS Befendorf Hamburgensis.

Georg Elers Brunswicensis.

CHRISTIANUS Flemmer Stinckenburgensis Saxo.

JOACHIMUS MATTHIAS von Warburg Nobilis
Mecklenburg.

MARTINUS Brenzel Hamelenensis.

CONRAD Friderich von Burgstorff Nobilis Halber-
stadiensis.

JOHANNES FRIDERICUS Reinhard Berlinensis.

JOHAN ab Asseburg Nobilis Magdeburgicus.

Georg Siegemund von Schweinichen Nobilis Silesius.

EBERHART LUDVVIG von Alten Nobilis Brunswico-
Calenbergicus.

FERDINAND ALBRECHT Flemmer Stinckenburgen-
sis Saxo.

GOTHARD MARQUART Lubecensis.

HIERONYMUS FELIX VVELSER Altorfinus.

Anno

Anno cllo cLXIX.
à menſe Februario uſque ad
Sextilem.

Berendt Tile von Drangſeldt Gottingenſis.

HERMANNUS Wetten Hamburgeniſis.

CONRADUS FRIDERICUS à Burgſtorff Eques Hal-
berſtadienſis.

JOHANN von der Aſſeburg Eques Magdeburgicus.

Georg Siegemund von Schweinichen Eques Sileſius.

GOTHARD MARQUART Lubecenſis.

GEORGIUS THEODORUS Konerding Wolferbytanus.

JOHANNES PHILIPPUS SLEVOGTIUS Jehenſis.

ANTONIUS DANIEL Sonneman Lübecenſis.

Werner von der Aſſeburg Eques Magdeb.

HYPOTHESES ORATORIAE

DE JOHANNIS SLEIDANI HISTORIA

DE

STATU RELIGIONIS

ET REIP. CAROLO V.

CÆSARE,

I.

*Maximiliani I. Imperatoris nomine ad Ordines Imperij
Augustæ Vindellicorum congregatos, Oratio
Cancellarii Imperialis.*

MOH. Sleid. lib. i. pag. 5. Maximilianus Cæsar conventum agit Augustæ Vindellicorum cui septem viri principes omnes aderant, quæ propter jus creandi Cæsaris dicuntur Electores. De Bello Turcico deliberatum hinc fuit &c.

Pars prima. Graves causas esse cur Imperator Ordines convocaverit. Foris enim bellum, domi labem sanctæ justitiæ imminere. Esse vero officii sui, ut tanquam caput, prospiciat corpori reip., hujus salutem promoveat, & damna avertat. Gratiam deberi Ordinibus quod tanto numero magnam partem ipsimet, partim per Legatos comparuerint.

A

Exor-

Exordia ab hujusmodi orationibus ut plurimum abesse debent; Sunt enim pars non necessaria, orationibus brevioribus, quales sunt istæ, parum conveniens. Vnde in priscorum orationibus, historiæ insertis, procœmia operosa omituntur, nec à recentibus, quorum Germanicæ orationes in actis publicis exstant, temerè usurpantur. Si quod verò in his procœmium reperitur, ex illo fere est petitum loco, quem Aristoteles appellat ἐν τῷ πρῶτῳ, Ex re ipsa 3 Rhet. XIV, 26.

Secunda pars proponat duo capita deliberanda 1. Selymi Turcarum Imperatoris victorias, Germaniæ & omnibus Christianorum regnis perniciem minari; itaque auxilia maturè paranda, per quæ impetus ejus reprimatur. *Adbibe lib. 1. Rhet. IV. S. 14. & seqq. & è cap. V. pete enthymemata.* 2. Cum non sufficiat foris contra hostes bellum gerere, nisi domi inter cives justitia quoque rectè administretur, hoc quoque providendum esse, ut Cameræ imperialis varij defectus emendentur. *Enthymematum copiam suppeditabunt propositiones capitis V^{ti} lib. 1. Rhet. Aristotelis.*

Tertia pars hortetur Ordines, ut consilia & copias in salutem publicam fideliter & alacriter conferant, & de victoria adversum Turcas bene sperent. *Faciet huc capitulum V^{ti} lib. 2. Rhet. pars altera à S. 32. ad finem.* *Recessum horum comitiorum habes in Reichs Abschie*

Schieden pag. 114. Vbi & paginis præcedentibus de Camere Imperialis ἀρχὴ ejusq. emendatione agitur.

II.

Alberti Electoris Moguntini responsio ad Cæsaream propositionem.

Ad I. S. Cæsareæ Majestatis pro salute publica vigilantiam gratis animis accipi ab Ordinibus, esse enim valdè laudabilem & majestate illius dignam. *Adhibe si lubet cap. IX. libri I. Rhet.* Agnosci periculum quod foris ab immani hoste, & domi à perturbato justitiæ cursu, communi patriæ immineat. *Adi 2. Rhet. V. §. 4. & seqq.*

Ad II. Itaque de pecuniâ, nervo illo rerum gerendarum, de belli ducibus peritis, de milite idoneo, de modo citra pauperum oppressionem colligendi tributa, tum verò de justitiâ ritè administranda, sese omni animo atque opera deliberare, sententias collegiorum conferre & Cæsari communicare velle. *Invenit expendi quæ I. Rhet. IV. §. II. traduntur.*

Ad III. Atque hac in re unumquemque suum erga Imp. obsequium, & patriæ debitam fidem, ita demonstraturum, ut à majorum virtute neminem omnium defecisse, planè possit Cæsari constare. De successu pariter optima quæque se sperare, quod & Deum tutorem & firma habeant humana præsidia,

4 HYPOTHESES
dia, & sint concordēs. Primum horum est ἡθινόν, al-
terum τῶαθῆτινόν, quorum illud ē cap. ix. lib. I. Rhet. hoc
ē libri 2. Rhet. cap. V. §. 40. & seqq. peti atque dilatarī
potest.

III.

*Alberti Electoris Moguntini oratio ad Electores Fran-
cofurti, post obitum Maximil. I. Imp.
congregatos.*

Sleid. lib. I. pag. 18. Prius quam Miltitius in Ger-
maniam venit, Maximilianus Cæsar ē vita migravit. Electo-
res pro consuetudine imperii à Moguntino convocati Junio
Mense Francofurti conveniunt. Initium sermonis facit
Moguntinus &c.

Pars I. Maximiliani Imp. obitum ejusdemque lau-
des strictim memoret. Loci laudationum reperiuntur
lib. I. Rhet. cap. ix. Vitam hujus Imperatoris descripsit
medicus & orator illius Ioh. Cuspinianus.

II. Arduam fore deliberationem, de successo-
re idoneo, inde enim si prudenter instituatür tran-
quillitatem, opes, concordiam, salutem &c. Sin in-
consideratè & perversè, perturbationem, labem, ex-
itium Germaniæ totius dependere. Percurre τῶγοτα-
σeis capitis VII. lib. I. Rhet. & aptis utere.

III. Concordiam in Collegio Electorali summè
esse necessariam. Enthymemata suppeditabunt ē cap.
vix lib. I. Rhet. istæ propositiones. Cui quod adver-
satur

fatur malum est. §. 24. Cujus contrarium hostib. prodest §. 25. omninoque quod hostes volunt §. 26. Quod nimium esse non potest. §. 28. Quod multi appetunt. Et id quod videtur dignum pro quo suscipiantur contentiones. §. 30. Et quod laudabile est. §. 31.

IV. Franciscum Galliarum Regem, legitimum ac idoneum in Imperio Romano Germanico successorem nequaquam fore, demonstrabitur his entymematibus. Non est Germanus, sed exterus. In Carolum Hispaniarum regem parat bellum, cui non poterit non Germania involvi. Assuetus est absolutæ monarchiæ, quæ nostræ reip. est adverfa. At Carolum Hispaniarum Regem potius eligendum esse, quod sit origine Germanus; Maximiliani Imperatoris nepos; Habeat in Germania domicilium, quippe Archidux Austriæ; Omnium Germaniæ Principum sit potentissimus; Pius, Iustus, Clemens. Tali vero indigeat hodie Germania, ob dissensiones ecclesiasticas, & Turcarum in Pannoniam, Gallorum in Italiam impetus.

IV.

Electoris Trevirensis oratio adversaria, qua Franciscum Galliarum regem, Carolo præfert.

Sleid. l. i. pag. 22. Vbi dicendi finem Moguntinus fecit, Trevirenses monent ut succedat, &c.

Scitè monet Aristoteles 3. Rhet. xvii, 24. quod is qui

HYPOTHESES

Secundo loco dicit, primum ea quæ ab adversario sunt objecta, vel omnia, vel maximè firma, vel quæ facile refelli possunt refutare, & tum demum suam sententiam confirmare debeat.

Prima itaque pars declaret, quod si Carolus ob Germanicas suas provincias est Germanus, erit & Franciscus; hic enim & Mediolanum & regnum Arelatense obtinet, quæ ambæ partes sunt Germanicæ nostræ reip. Deinde si in Carolum regem bellum parat Gallus, sive hic sive ille noster sit Imperator, æquè periclitabitur Germania. Nec minus Hispanicam suam monarchiam in Germania usurpabit Carolus, quam Gallicam Franciscus. *Adhibe locum communem de futuro è libr. 2. Rhet. XIX, 33. & seqq.*

II. Comparentur inter se duo isti reges. Hispanus longè est remotus; Gallus nobis propinquus, itaque hinc cita, illinc tarda erunt auxilia: Hispanus est adolescens, rerum gerendarum imperitus; Gallus ætate, judicio, rerum gestarum peritia maturior: Hispanus nihil dum præclari gessit; Gallus Helveticos, gentem fortissimam, prælio superavit. *Plura comparationum argumenta suppeditabit cap. VII. lib. I. Rhet.*

III. Quod si Hispanum æquè ac Gallum habere Imperatorem recusamus, agite è Germaniæ nostræ Principibus unum designemus. Florent præcæteris principalibus familiis potentia & auctoritate, domus Bavarica, Saxonica, & Brandenburgica. Ex harum una eligamus quem coronemus.

IV. Fi-

IV. Finiat sermonem oratio morata qua suam
erga patriam testetur amorem atque fidem. *Inuvabit
adire cap. ix. lib. i. Rhet.*

V.

*Electo Moguntinus Carolo V^{to} gratulatur
coronationem.*

Sleidanus lib. 2. pag. 50. *Moguntinus lingua popu-
lari verba facit, & multam salutem precatur, se suosq; colle-
gas, & ordines omnes Imperij diligenter commendat &c.*

Partes erunt quatuor; Prima gaudium teste-
tur Electorum, & omnium ordinum, dum in throno
Imperatorio, diademate suo ornatum, jam nunc con-
spiciunt, quem suffragiis suis Imperatorem illi con-
corditer elegerunt, hi verò unicè exoptarunt & ele-
ctum approbarunt.

*Erit hoc παθητικόν, gaudium enim affectus animi est
quem ut vel in alio excitare, vel præ nobis ferre queamus,
breviter indicat Aristoteles 2 Rhet. ix, 32. & cap. x, 20. Eo-
dem pertinet libri i. Rhet. cap. xi. integrum, inprimis verò
§. 12.*

Secunda votum contineat, quo firmam valetu-
dinem, longam vitam, felix imperium, obsequium
subditorum, hostium terrorem, fortes exercitus, vi-
ctorias, à Deo regnorum arbitro ac tutore concedi,
conservarique religiosè omnes apprecentur. *Re-
cognosce è lib. i. Rhet. cap. v. partes felicitatis, & applica
idoneas. Et quia pars ista τὸ ἡθικόν redolet, pietatem nem-*

HYPOTHESES

pe, & benevolentiam in Principem, amorem erga patriam, proderit adire cap. ix. lib. 1. & cap. iv. l. 2. Rhet.

Tertia petat demissè ut Collegia, Electorale, Principum, Civitatum, & totum imperium Romano-Germanicum, in arctissimam & Imperatore dignam recipiat tutelam, illique defendendo, augendo, ornando consilia sua destinet. *Huc τὸ λογικὸν pertinebit, quod abunde suppeditare poterunt axiomata capitis vi^{ti} & ixⁿⁱ lib. 1. Rhet.*

Quarta spondebit Ordinum omnium fidelitatem & promptum obsequium, nec non quas sancta religio imperat, incolumitati Imperatoris devotas, ad Deum preces. *Hæc pars τὸ ἡθικόν, sive moratam orationem continet, cujus elementa docentur I. Rhet. ix, 2. II. Rhet. cap. I, §. 9. & 10, & cap. iv.*

VI.

Archiepiscopus Salisburgensis nomine Imperatoris Electoribus respondet.

Ad I. Quod omnium Ordinum nomine dixerit & voverit & petiverit & promiserit Moguntinus Elector, benevolentissimis auribus attendisse Imperatorem. Optare, ut quantum in sceptro & corona splendoris est, atque majestatis, tantum quoque illæ secum ferant lætitiæ & quietis. Ceterum oneris quod suscepit magnitudinem, præclarè intelligere Cæsarem, atque Dei ope fretum subiisse. *Multiplex*
in his

E SLEIDANO.

in his est ἡθoς, benevolentia nimirum in audiendo, prudentia in æstimandis honoribus, & in arduis confidentia.

Ad II. Pro religioso, quod unà inseritur voto gratias deberi, agique: esse illud benevolentissimæ mentis luculentum indicium, Deum verò adorandum esse ut clementer potenterque id confirmet.

Ad III. Imperatorem, Dei ope adjutum, facturum esse officium boni Principis, quem à bono parente non differre, sapientes dixerint. Atque talem, si vitam Deus indulgeat, omnibus se ordinibus demonstraturum.

Ad IV. Polliceri invicem ab omnibus sibi fidem & obsequium, quæ si integrè præstentur, abesse non posse quo minus felicia sint futura Imperii illius tempora. *Adhibe lib. 2. Rhet. cap. v. à §. 32. ad f.*

VII.

Francisco I. recens natum filium gratulatur Legatus Helvetius susceptor.

Sleidanus lib. 3. pag. 65. Filius deinde natus est regi, Carolus, pro quo fideiubent in baptismo Helvetij, missis legatis.

I. Regiæ Majestatis Tuæ regiam domum, novâ sobole, Reginâ matre salvâ, auctam esse, cum fama Cantonibus, dominis meis, nunciaret, magnopere omnes sunt lætati, ob magnum hoc bonum, quod & Tibi Rex potentissime, & toti regno Tuo, & nobis quoque amicis atque foederatis tuis ea re obvenit.

Conspicis enim jam tertium ex te natum filium, vivum, valentem, formosumque Principem, ut sanguinis, ita virtutis quoque tuæ latiore propaginem, regni tui novum columen, amicorum tuorum, in quibus & nos nomen nostrum profitemur, amplius præsidium, à subditis & Gallia Tuæ benevolis exteris omnibus desideratum, jamque divinitus concessum.

II. Hanc insignem felicitatem, Tibi, familiaeque Tuæ, ac toti regno devota mente unanimiter gratulantur, Domini mei, religiosè apprecantes, ut natalis hic ex animi Tui sententia, faustus sit ac prosper, & in Tuam, regiae familiae, ut & regni, & amicorum, tutelam, salutem, incolumitatem bene prospereque evolvat.

III. Gratissimis porro animis agnoscunt Cantones novam hanc sibi regiae benevolentiae tesseram à Tua majestate exhibitam, dum ad levandum de sacro fonte novum Principem, nostrum requisitum est officium. Quod quidem ut, domini mei propensis animis lubentes volentesque in se receperunt, ita vice illorum ego sacrum illud Christianae humanitatis munus, ea qua par est, religione, unà cum ceteris susceptoribus, jam nunc peregi. Non potest equidem regia illa Nobis præstita gratia ullo donario dignis modis compensari, in grati tamen animi erga Tuam majestatem, & benignitatis erga recens natum, ac nostra operâ spiritualiter renatum principem, testi-

testimoniū munusculum istud offerimus, cuius splendori & precio, quod deest, animus noster, sanè benevolentissimus ac deditissimus, ut suppleat, rogamus.

IV. Atque hunc regiae Tuæ majestati devotum animum offerunt unà Cantones omnes, concorditer exoptantes ut convalescat regia puerpera, & tenellus Princeps sub tutela Dei, vivat, valeat & in regni præsidium efflorescat.

Gratulationi conveniunt enthymemata quæ rei magnitudinem ostendant. Loci horum exstant lib. I. Rhet. capp. VII. & IX. Ex affectibus apti sunt gaudium, gratia & interdum æmulatio, de quibus agitur 2. Rhet. capp. VII. & XI. Vide & quæ supra dispositione vta de gaudio monuimus. Hò idoneum hîc erit si candidè ac modestè procul assentatione dilaudes bonum alterius, hoc ad te quoque attinere agnoscas, & certam tuam benevolentiam, pia voti nuncupatione attesteris.

IIX.

Summi regii ministri responsum.

Ad I. & II. Rex Galliae ob natum sibi Principem contestationem gaudii Cantonum, & illi junctam gratulationem, sincera & benevola mente coràm accepit, Helvetiorum erga se & regiam suam familiam, ac regnum universum, singularis benevolentiae, de qua nunquam dubitare potuit, multo certior inde redditus.

Ad III. Quo animo invicem Rex adhuc fuerit &

constanter esse pergat erga laudabilem Helvetiorum
remp., regno suo finitimam & amicam, quavis oc-
casione regiis officiis demonstrare nunquam omisit.
Luculentius verò testari nunc voluit, quando mascu-
la sobole denuo auctus, Cantones elegit rogavitq; ut
hunc filiolum suū de sacri baptismatis fonte elevarent
& Christianæ fidei illius essent sponsores. Quod pium
officium tam lubenter præstitum modo esse, Regi ac-
ceptissimum est. Donum oblatum nec expetitur est,
nec expectatum, tam largum præsertim & liberale.
Pro quo gratias quas nunc agit Rex tantum, referent
in loco, & nunquam non habebunt, Parentes filius-
que & regia domus universa.

Ad IV. Votum regio principi recens nato tam
comiter annexum nuncupatumque Deus confirmet,
bono Regis, ac Regni, & omnium foederatorum. E-
iusdem divina majestas inclytæ Helvetiorum reip.
perpetuam indulgeat felicitatem.

*Omnes istiusmodi sermonis partes moratâ constant o-
ratione. Gratæ nimirum, benevole & Deo devotæ mentis
significatione.*

IX.

*Ferdinandi Archiducis sponsam, adventantem, ex-
cipit prope Viennam summus minister.*

*Sleidanus lib. 3. pag. 68. f. Cæsaris frater, Ferdinan-
dus Austriae princeps, hoc anno ducit in matrimonium, Ludo-
vici Ungariae regis sororem Annam &c.*

Sere-

I. Serenissimus Austriae Archidux Ferdinandus, lætatur insigniter Regis Vngariæ & filiam & sororem sponsam suam desideratissimã iter è regno patrio, sanè longinquum, integra valetudine, citra periculum, feliciter peregrisse, & propè aulam Archiducalem salvam atque incolumem pervenisse. Et in primis Deo optimo max. pro præstita in itinere tutela, laudes debitas, sponsæ vero ipsi gratias agit ingentes, quod initi foederis, & sancti promissi illa memor, hujus implendi gratia, non defugerit profectionis molestiam subire. Literas per intervalla missas nunquam non longè acceptissimas fuisse, at multo jucundiores fore adspectum ipsum.

II. Sponsionis suæ ut pariter probè memor, ita fidelis quoque observator est eritque Ser^{mus} Archidux, qui & datam fidem conjugalem, & Deo ac propinquis approbantibus confectam pactionem, omnesque ac singulas ejus conditiones, religiosè implebit, & ad vitæ usque finem integerrimè servabit.

III. Vovet sponsus & aula universa, ut Deus, sub cujus excelsa atque splendida aula hîc consistimus, hanc primi accessus horam è cœlo fortunet, atque omnigenæ principalis felicitatis velit jubeatque esse initium.

IV. Rogat denique Archidux Serenissimus, ut quemadmodum, patria domo relicta deinceps sub eodem aulæ suæ recto, suaviter secum vivet sponsa, ita

nunc carpentum domo advectum omittere, atque istud sponsi pilentum conscendere haut gravetur, quo in amantissimi jamjam conjugis conspectum, ipsa hospes expectatissima, quantocyus adduci possit.

X.

Sponsæ nomine Ungarus respondet.

Ad I. Quandoquidem Serenissima Princeps, Anna, Ungaria regum & filia & soror, Deo & fratre volentibus, Serenissimo Austriæ Archiduci haut ita pridem matrimonium sponpondit, & mensis iste nuptiis celebrandis est constitutus, voluit illa, ut decebat, manere promissis, & solo patrio sanè dulci, relicto in Austria, multo illam præ patria dulciorem sibi spondens, sese sistere. Lætatur Deo tutore confectum esse iter, cuius longinquitatem & molestias, si quæ fuerunt, abundè compensabit venerabilis sponsi desideratissimus conspectus.

Ad II. Promissionem semel datam, & dotalibus tabulis solenniter confirmatam, ratam habet ut debet Princeps Serenissima, amorem, fidem, venerationem conjugalem, quoad vixerit, sanctè servatura.

Ad III. Quod quidem ut felici auspicio ac successu inchoetur continueturque, coeleste ipsa pariter cum omnibus qui sub dio hic consistunt, poscit & præstolatur auxilium, Deum opt. max. religiosè adorans, ut pium votum, ex ore Serenissimi sponsi ad se dela-

delatum, & suum hoc illi junctum, divinitus confirmetur.

Ad IV. Quando Archidux ita jubet, conscendet Princeps sponsa pientū transmissum, amabilem sponsi vultum coram contuitura, & salutationem, non alio quam semetipsa interprete ad exoptatum conjugem delatura.

XI.

*Ludovicus Rex Hungariæ ab Ordinibus Imperij
petit auxilia contra Turcam.*

I. Sleidanus lib. 3. pag. 73. *Supra de Noribergæ conventu diximus. Huc & Ludovicus rex, & Hungariæ proceres, legationem miserunt amplissimam, & de Turcica immanitate miserabiliter conquesti, firma petebant auxilia & diuturna.*

Prima pars salutem à rege & proceribus Hungariæ, nunciet horumque & benevolentiam, & mutui amoris singularem fiduciam testetur; laudet ordinum imperij & pietatem, & in libertate conservanda vigilantiam, & in amicis juvandis benignitatem, adeoque moratæ istiusmodi orationis partes alias attexat, amorem ac benevolentiam conciliare idoneas.

Secunda proponat id quod petitur, auxilium nempe validum adversus Solymanum Turcarum Tyrannum, Ungariæ invasorem. Ubi opidorum castellorumque, & tandem Belgradi Ungariæ propugnaculi Turcica expugnatio, & inde ipsi Germaniæ imminens

minens periculum narrabitur. Narratio vero omnis debet esse perspicua, verisimilis, & ἥθος quoddam atque πάθος continere, ut pluribus docet noster Rhet. lib. III. c. 16.

Tertia pars enthymemata afferat, à possibili è lib. 2. Rhet. cap. 19. ab utili, & necessario è lib. 1. Rhet. cap. 6. ab honesto ex lib. 1. cap. 9.

Quarta gratos & magni hujus beneficii memores Ungarorum animos polliceatur. Quod quidem ἡθὺς in morata oratione apud scriptores observandâ, eaque imitandâ versato, haut erit difficile formatu.

XII.

Ordinum Imperii responsum.

Ad I. Regis & Procerum Ungariæ erga Imperium Romano Germanicum ejusdemque in hoc conventu congregatos Ordines, singularis benevolentiae significatio valdè accepta est Statibus, quorum consilia atque opera hætenus isthuc omnia sunt collata, ut Imperio cum libertas sua, pax & tranquillitas, tum etiam cum finitimis amicitia, & contra communem hostem armorum conjunctio, conservetur.

Ad II. Immanis tyranni, nostris contra Deum peccatis concitati, & ad Savi ac Danubii confluentes usque grassati victrices progressus, summo cum dolore in Germania pridem sunt auditi. Nec ignoramus quantum à vicini parietis incendio, nostris tectis immineat periculum, ob insatiabilem latè dominandi Turci.

Turcicam cupiditatem. Cepit jam tum in Hungaria
tor castella tot oppida; & Belgradum metropolin i-
psam occupavit. *Qui lib. 11^{di} Rhet. cap. v^{tum}, quo de me-
tu agitur, attentè legerit, hanc partem disertius & affectui
huic convenientius tractare poterit.*

Ad III. Confidimus verò posse confieri, ut im-
petus irruentis sistatur, ad quod ut nostras quoque
vires conferamus, æquum, imò necessarium esse cen-
semus. *Explicatiùs hoc dicere poterit qui capitis quinti è
lib. 2. Rhet. iam memorati, partem posteriorem expende-
rit. Itaque singulares in hanc rem deliberationes in-
stituemus, & quantum vel pecuniæ, vel armatorum
militum, vel instrumentorum bellicorum conferri à
nobis possit, dispiciemus. Adi iam lib. 1. Rhet. cap. 17.
§. 14. & seqq. & inde partem hanc luculentius proponendi
materiam pete.*

Ad IV. Prorsum persuasi, id opis quod affere-
mus, non tantum gratis animis acceptum, sed & æquis
conditionibus, ac in simili Germaniæ nostræ periculo
paribus suppetiis iri compensatum. *Hoc hoc obliqua
esto mixtum adhortatione.*

XIII.

*Gratiarum actio in exsequiis Ioh. Reuchlini,
Stutgardiae humati.*

Joh. Sleidanus lib. 3. pag. 75. *Hoc anno [1522]
diem supremum clausit Ioannes Reuchlinus, ætate gravis. mor-
tuum celebravit Erasmus Roterodamus pulcherrimo dialogo,*
C *dum*

dum & immortalitatem, & trium linguarum cognitionis principatum ei tribuit.

Pars prima commemoret Joh. Reuchlinum Philosoph. & Juris U. Doctorem vitam suam in sexagesimum septimum usque ætatis annum, per variam fortunam, in scholis, in judiciis, in aulis, in variis legationibus, in Germania, Gallia, Italia, transactam, tandem senectute & morbo gravatum cum beata morte commutasse.

Absurdum est, & à rectâ dicendi arte alienum, funebribus istiusmodi oratiunculis præmittere exordium prolixum. Cum enim ne longæ quidem orationi mora in principio conveniat, quâ possit illa brevi, quales funebres istæ sunt, & esse debent, competere? præsertim cum præmium sit pars orationis, non ubique necessaria, ut docuit Aristoteles l. 3. Rhet. cap. XIII. §. 7. Recognoscite Græcorum & Latinorum veterum breves orationes, historiis insertas, deprebendetis aut nullum, aut non nisi exile exordium. Huc accedit, quòd in exsequiis perpetuum ferè sit monstrorum præmiorum exordium, MORTALI MORIENDUM ESSE. Itaque arti convenientius erit, tales quidem oratiunculas ordiri à re ipsâ, & defuncti mortem, laudes, sepulturam, αὐτοῦ ὑπομνήματα commemorare; thesin verò quam exordio fortè destinaveras, breviter intexere partibus ipsis.

II. Quantam jacturam hoc casu fecerit & literaria & civilis resp. facile poterunt illi æstimare, qui ingenii atque animi ipsius excelsas dotes, tum vero
ejus

eiusdem faciendi & dicendi sapientiam, & bonum publicum promovendi ardorem non ignorant. Demonstravit has virtutes flagranti studio discendi, ne in legationibus quidem omisso; dexteritate docendi in Academiis, Basileensi, Aurelianensi, Tubingensi, Ingolstadiensi; prudentia & fide in legationibus ad Imperatorem Fridericum, & ad R. Pontificem; patientia sua in exilio; & denique indoctorum monachorum erudita ac animosâ confutatione. *In laudationibus ad tria maximè attendendum esse, Rhetor noster docuit l. 1. cap. ix. §. 6. 15, 16. nempe ad virtutem, ad ea quæ virtutem efficiunt, & ad ea quæ à virtute efficiuntur.*

III. Talis tantusque vir cum fuerit, optanda illi erat immortalitas inter mortales. At quia communi hominum sorte natus erat, lugemus quidem tam præclarum virū ereptum nobis esse, simul tamen gratulamur illi extantum illud vitæ spacium, & ita quidem transactum, ut fama & laus ejus futura sit sempiterna. Reficit nunc Deus animam, tam bene de patria meritam, inter coelites, & corpus, generosæ mentis hospitium, magno illo die exsuscitabit ad æterna & beata gaudia. *Tertia isthæc pars affectus miscet, desiderium nempe erga defunctum, gaudium ob laudabiliter ab illo transactam hanc vitam, spem in futuram.*

IV. Vos vero, Viri nobiles & honorati, dignum Johanne Reuchlino, dignum vestro erga vivum favore, atque cultu præstitistis officium, cum huma-

niter invitati, tanto numero comparuistis, & exsu-
vias summi viri ad sepulcrum usque fuistis comitati.
Agnoscent vidua & agnati singularem ea in re beni-
gnitatem vestram, & maximas omnibus atque singu-
lis agunt gratias; quas cum nunc quidem non nisi
verbis offerre queant, aliquando, si requiretis, & vi-
res ipsorum ferent, ipsa re contestabuntur.

XIV.

In funere Ulrici Hutteni.

I. Sleid. lib. 4. pag. 91. *Inter alios Germaniæ viros
doctos, qui Luthero plurimum favebant, erat Ulricus Hut-
tenus Francus, nobili genere natus. Is hoc anno (1523) sub
exitum Augusti mensis in Tigurinorum finibus mortem obiit.*

Prima pars citra ullam communis loci tractatio-
nem obitum ipsum Ulrici Hutteni memoret cum af-
fectu. Dolendum enim utique est virum genere, in-
genio, eruditione, fortitudine excellentem in flore
ipso, anno quippe ætatis trigesimo sexto, extinctum,
cum pro libertate ac salute publica multa jam præ-
clare patrasset, & multo plura deinceps peragere
potuisset.

II^{da} pars laudationem hujus viri contineat, à ge-
nere, nobili, antiquo & celebri in Franconia; ab in-
genio, quod acerrimum illi natura dederat; ab a-
nimo generoso, majorum virtutis æmulo; à studiis op-
timarum litterarum, historiæ & poëseos, & inde na-
tis honoribus; à scriptis quæ zelum pietatis, liber-
tatis

tatis & multiplicem arguunt rerum scientiam; à fortitudine militari in bellis Veneto & VVirtenbergico demonstrata; à summorum Principum Alberti ArchiEpiscopi Moguntini, Maximiliani I. Imp. singulari favore. *In his observabit dicendi studiosus & ea quæ virtutem efficiunt, & virtutem ipsam, & quæ à virtute efficiuntur.*

III. Non potuerunt tamen tam illustres dotes virum hunc morti eripere, quam quidem, ut hostes ejus læto animo accipient, ita nos quotquot nobilissimo ejus nomini favemus, lugere par est & æquum.

IV. Vobis Viri Generosi, nobiles, Amplissimi, gratiæ debentur pro accessu ad has exsequias. Absolvite verò beneficium vestrum, & funus ad tumulum usque prosequimini: Ita præbebitur agnatis gratum & memoriam defuncti maximè exornans beneficium. Peractis sacris funebribus redite, quæso, in hanc domum luctus, & epulum paratum sumite.

V. Bene sit generoso spiritui ejus, in consorcio beatorum; quiescant ossa dum ad tubam Archangeli exurgant rediviva, atque immortalia; Dominus interim divini spiritus sui administratione superstites nos instruat ad parem, ex hac mortalitate, beatam migrationem.

Senator regni Danici Christiernum exulare, & Fridericum Holsatiæ ducem regem creari suadet.

I. Sleidanus lib. 4. pag. 86. *Christiernus impotenter gerebat rempublicam & sævitia sua cunctos ordines offendit. Itaque cum tandem metueret, ne magno sui capitis periculo hic æstus aliquando prorumperet cum liberis & uxore Isabella Caroli Cæsaris germana sorore, profugit in Selandiam. E vestigio post Ordines regni patrum ejus Fridericum Holsatiæ principem, creant Regem.*

Pars I. deploret turbulentum patriæ, Daniæ nempe regni, statum, rege Christierno, cum ob bellum Suecicum, prima specie lætum, exitu tristissimum turpissimumque; tum vel maximè ob domesticas in ipso Daniæ regno calamitates. *Adi Saxoniam Chytræi ad annum Christi 1523.*

II. Remedium tantis malis nullum se aliud invenire, quam quod divinitus jam sit oblatum, & à Senatoribus qui ante se dixerint, approbatum, ut nempe Christiernus qui malæ conscientiae stimulis agitatus, è regno profugerit, regno æternùm excludatur. Id enim mereri immanem sævitiam, quâ plurimos regni summates, planè insontes, afflixit, dum alios exilio, alios hæreditariis suis bonis, alios vitâ ipsâ per summum nefas mulctavit, quin & ipsis regni consiliariis exitiales struxit insidias. Hujusmodi tyrannum, profugum inprimis, excludere regno, naturæ & omnium gentium jus indulget.

III.

III. De successore nequit esse anceps deliberatio. Præsto enim est patruus ipsius Fridericus, dux Holsatiæ, princeps pius, sapiens, justus, clemens, qui suis ac fœderatorum, quin nostris quoque viribus pollens, summovere à finibus nostris extorrem tyrannum poterit, & moderato imperio suo patriam nostram, nimium afflictam, reficere, ac firmare volet. Hunc ergo evocemus quantocyus & coronemus.

IV. Deus regnorum conditor & commutator, felicem adspiret successum, & inclyto nostro Daniæ regno delapsam florem, Friderico rege, reddat propitius.

XVI.

Senator alter Christiernum minimè abdicandum, sed in regnum revocandum esse contendit.

Ad I. Fuit sanè ab aliquot jam annis dulcis patriæ nostræ misera conditio, non tamen regis nostri culpâ, sed paucorum in utroque regno turbulentorum capitum quorundam vitio. Qui cum sceptro & coronæ subditi esse deberent, utriusque consortes esse affectarunt.

Ad II. Remedium quod proponitur, morbo ipso periculosius videtur. Secessit nimirum Rex noster ad tempus, prudentis instar nacleri, tempestati se paulum subducens. Qui si regno patrio perpetuò excludetur, redibit multo infestior. Regnabit sanguine multo ad regnum quisquis venit ab exilio.

Neque

Neque verò juris vel arbitrii nostri est, regem legitime electum, confirmatumque regno ejicere. Relegaverit aliquos è regno suo; Non poterat per illos hoc esse tranquillum. Addixerit quorundam bona regni fisco; Nervi paucis perduellibus incidendi erant, ut definerent esse contumaces. At vitâ quoque ipsâ multavit nonnullos; immedicabile vulnus ense rescindendum erat. Nihil non horum laudatissimi reges alii fecerunt, cum aliter regnum suum tueri nequirent.

Ad III. De successore verò cogitare, quid aliud est, quam horridum bellum patriæ inferre. Neque enim Christierno, si à suis deferetur, externa deerunt auxilia. Submittent illa Carolus V^{us} Imperator, Affinis; Joach, Brandenburgicus, sororius; Fridericus Saxo, avunculus; nec minus principes alii: quorum omnium potentia Fridericus Holsatiæ dux nec consilio neque viribus par esse poterit, nervis quippe rerum gerendarum destitutus, nec corpore tantum, sed animo quoque jam consenescent.

Ad IV^{tum} Non patietur Deus regnorum arbiter, legitimum regem abigi & intrudi alienum. Omitte igitur fervida ista, patriæ perniciofa, consilia, & in regnum suum Christiernum revocate. Proderit evoluerè caput XV. lib. 3. Rhet. in quo loci traduntur objectis criminibus diluendis accommodati.

XVII.

In nuptiis D. Martini Lutheri hospitibus aguntur gratiae.

Joh. Sleid. lib. v. p. 146. *Per hos ferè dies Lutherus quandam è sacris, ut ajunt, virginibus in matrimonium duxit. &c.*

I. Quanquam Martinus Lutherus Sanctæ Theol. ID. & Professor, atque eccl. hujus VVittebergenſis pastor, cælibatum, Christi inprimis & S. Pauli Apostoli ſuaſu, magni facit, eundemque adolescens & penè puer ſibi propoſuit, conjugium tamen hortatione parentis jam nunc habet potius; quippe divinitus institutum, & ſanctiſſimorum virorum, Prophetarum atque Apostolorum, aliorumque Dei amicorum, exemplis conſecratum. *E locis comparationum, cap. VII. lib. 1. Rhet. magno numero allatis, hæc pars dilata-ri poterit. De nuptiis B. Lutheri vide ipſiusmet quatuor epistolæ tom. 3. Germ. Ien. fol. 150. & ſeqq.*

II. Huc intentus, accepit à fide dignis, de Nobiliſſimæ virginis Catharinæ à Bore ſingulari pietate, ac virtute, itaque inter omnes hanc delegit, quam in caſtum & legitimum matrimonium expeteret, duceretque. Deo adorato & parentum non conſenſu tantum, ſed & hortamento, data eſt utrinque & accepta fides conjugalis, atque ſacris illis connubialibus ritè celebrandis dies iſte conſtitutus. *Hæc pars ſponſum obliquè dilandat, prudentiam videlicet illius in deli-
gendo,*

gendo, pietatem in decernendo, fidem in complendo matrimonio. *Locos laudationum lib. 1. Rhet. cap. 1X, reperiri Eloquentiae studioso notum esse debet.*

III. Magnæ vobis, hospites, gratiæ debentur, quod humaniter invitati comparuistis, & vestram erga sponfos singularem benevolentiam, præsentiam, hilaritatem, ac lætis gratulationibus declarastis. *Gratiarum actionis præcipua pars est, laudatio accepti beneficii, cuius locos, præter eos qui lib. 1. Rhet. cap. 1X, exstant, aliquos etiam reperies lib. 2. Rhet. cap. VII.*

IV. Debuerant novi conjuges grati animi declarandi causa, epulum nuptiale lautius & exquisitius præbere; & præbuisent, nisi præsens anni tempus, & loci incommoda conditio tum consulta festinatio, facultatem hanc eripuissent. Rogant interim ut exile illud, quod omni curâ paratum, ac lubentî animo appositum est, boni consulere, eoque iucundos inter sermones hilariter porro frui velit. *Hæc pars extenuationem continet & petitionem. Extenuationi inserviunt loci amplificationum lib. 1. Rhet. cap. IX. § 52. & seqq. descripti, si mutantur in contrarios. In primis hæc pertinet lib. II^{di} cap. VII, § 9. & seqq.*

V. Quando autem sacrum hoc solenne hodierno die cœptum, crastino continuabitur, rogamini, quotquot adestis, ut eras sub meridiem, redire ad hæc nostra gaudia, ne gravemini. Hoc tam gratum officium & sponsi, & horum parentes, atque agnati,
mutuis

mutuis officiis compensare nunquam omittent.

XIX.

Responsum primarij hospitis nuptialis.

Ad I. D. Martinum Lutherum cælibatu omisso matrimonium elegisse rectum est, & doctrinæ ipsius, qua Clericis conjugium permitti, è divinis litteris demonstravit, conveniens.

Ad II. Lætamur omnes, sponsam ipsi obtigisse, ex animi sententia, Nobilissimam virginem Catharinam à Bore, & unanimiter vovemus, ut Deus successum aspiret, ac felix, prosperum & foecundum jubeat esse hoc matrimonium.

Ad III. Gratias, quæ pro nostro ad hoc nuptiale epulum accessu aguntur, reddimus meritò spon-
sis, quorum erga nos studio atque benevolentia, dudum comprobata, mutuo hoc, tenui licet, officio utique respondere debuimus.

Ad IV. Inprimis verò gratis animis & adspeximus & sumsimus lautum hoc convivium. Edimus, bibimus, jucundè, opiparè & apparatè, ut satis causæ sit, Deo beneficentissimo largitori, & sponforum precioso apparatui, dignas persolvere laudes gratiasque.

Ad V. In crastinum quod omnium nomine certò spondeam, non habeo. Faciet autem quisque quod poterit, eo lubentius, quo hodiernum epulum fuit amœnius. Interim repetit quisque nostrum,

votum suum, & seorsum & publicè jam tum nuncu-
patum, & benevolentiam ac studium universum no-
vis his defert conjugibus, re ipsa id potius, ubi ubi
occafio erit, quam operosa oratione, contestaturus.

XLX.

Albertus Magister Teutonici ordinis in comitiis Imperij

Noribergæ institutis, à Cæsare & Ordinibus pe-

tit auxilia contra Polonos.

Joh. Sleidanus lib. v. pag. 142. *Hoc anno mutatus
fuit reip. status per Prussiam. Repetemus autem rem pau-
lo altius, &c.*

I. Notum est Cæsari & Ordinibus, quam grave
bellum Alberto Marchioni Brandenb. & Teutonici
Marianorum Ordinis in Prussia Magistro, cum Sigis-
mundo Poloniae R. nuper intercesserit, quod quidem
pactis quatuor annorum induciis, non sopitum, sed
dilatum est tantummodo, adeoque hoc anno, tan-
quam ultimo induciarum, exeunte, acrius recru-
descet.

II. Nititur equidem causæ bonitate & bel-
li sui justitia Albertus Marchio, ac propterea Dei
præsidium sibi promittit; cum tamē humana quoque
auxilia, divinitus ordinata, circumspicere oporteat,
petit ille à vobis, Cæsar & Ordines, me interprete, sup-
petias adversus hunc potentem & iniquum hostem.
Quas quidem ne denegetis afflicto æquitas ipsa po-
stulat. Est enim Dominus meus Princeps imperiis;

&

& non poenitendum Germanicæ nostræ reip. membrum; Vni autem membro laboranti merito à cæteris succurritur. Huc accedit, quod Poloniæ rex, si Prussiam debellaverit, validior per hoc redditus, Germaniæ vicinæ formidabilior sit futurus. Tutius autem erit extra patriam hostem suos intra fines coercere, quam impetum ejus in patria ipsa experiri.

III. Succurrite itaque trepidis his Prussiæ rebus, & benigno responso anxium Marchionis animum confirmate, certò persuasi memorem tanti beneficii fore, neque unquam aut Cæsari aut Ordinibus, aut singulis Statibus consilio auxilioque suo defuturum. *Vt petitio ad persuadendum sit accommodatior, imprimis rei petitiæ qualitates erunt demonstrandæ, quod nimirum possibilis, pia, necessaria, justa, honesta sit, tum verò non de fore remunerationem. Qui disertius id præstare volet, utetur locis è 1. Rhet. VI. VII, IX. & 2 Rhet. XIX. capp.*

XX.

Responsum Cæsaris & Ordinum.

Ad I. Quod inter Prussiam & Poloniam haut ita pridem exarsit bellum, Cæsar & Ordines ita acceperunt, ut par est fieri à finitimis, hautquaquam ignaris, tranquillitatem domi esse tutiorem, si foris nihil sit turbarum.

Ad II. Causam Marchionis, Cæsar & Imperij Ordines approbant ad unum omnes, certò persuasi à Poloniæ rege contra jus ac fas, bellum hoc & susce-

prum ab initio esse, & post inducias renovatum iri. Non deessent afflicto, suis copiis, ni has patriæ nostræ salus sibi omnes posceret. Infestatur enim nostra Germania illinc à Gallo, isthinc à Turcarum Tyranno; nec minus in meditullio suo ab inquilinis ipsis, agrestibus seditiosis, laceratur. Ut profecto quicquid virium nobis est, nobis servare, & triplici isti periculo summovendo totos nos impendere cogamur.

Ad III. Id ergo quod rogamur, præstare prohibiti, aliud quiddam Marchioni æquè salutare spondemus. Annitemur nimirum omni operâ nostrâ, ut induciarum prorogationem à Poloniæ Rege impetremus. Quibus post plures annos finitis alia, & ut speramus, meliora erunt tempora, ut tum fortassis opem, quam nunc inviti denegamus, commodius ferre possimus.

XXI.

Carolus V. Imp. in uxorem petit Isabellam Lusitanie regis sororem.

Sleidanus lib. vi. p. 150. f. *Hac æstate Cæsar in matrimonium ducit Isabellam Lusitanie Regis Emanuelis filiam; sororem Iohannis, qui patri successerat.*

I. Carolus V. Romanorum Imperator, Hispaniarum & Indiarum rex, postquam Deo auspice avitis patriisque coronis potitus est & exornatus, atque eodem adiutore, hostibus devictis, tranquillum nactus est imperium, regij sanguinis sui propagan-

pagandi, & regnorum suorum in pace retinendorum ac in posteros transferendorum causa, fratris & sororum, ut & summorum ministrorum suasu de comodo matrimonio cogitationem haut ita pridem coepit suscipere.

II. Hoc animo agitans, haut eguit diu circumspicere quamnam ex omnibus Regum Christianorum filiabus potissimum ambiret, Isabellæ enim Emanuelis Lusitaniæ R., filiæ & genus & formam & animi excelsas dotes ita dudum fama celebravit, ut præ omnibus alijs illam in matrimonium non potuerit non expetere, atque hanc suam mentem per Legatos, ad Serenissimam illam principem deferre. Respondit illa ex animi Cæsaris sententia, & conjugium, adeo exoptatum, hautquaquam renuit, sed ea lege, si frater Serenissimus, sub cuius post Parentis obitum sit tutela, pariter annueret.

III. Ad Te itaque, Rex potentissime, Carolus Cæsar, Dominus meus, me ministrum suum, misit, rogatum, ut sororem tuam, Serenissimam Principem Isabellam, sibi in matrimonium despondere, & datis acceptisque arrhis, nuptias sacerdotali benedictione propediem conficiendas, firmare haut graveris.

IV. Pollicetur Cæsar, sponsæ inprimis suæ desideratissimæ, charitatem, amorem, fidem, tutelam conjugalem; Tibi vero, Rex Potentissime, officia affinitatis sine exceptione omnia.

Responsio Regis Lusitaniæ.

Ad I. Quod Caroli Cæsaris nomine propositum ac rogatum modo est, Potentissimus Lusitaniæ Rex, Johannes III. benevolis auribus attendit ac plane percepit. Optarite quidem Rex Serenissimus, superesse beatissimum parentem Emanuele, suum in Lusitaniæ regno, excelsæ memoriæ, antecessorem; Pater enim sine dubio filiæ suæ rectius quam frater sorori, in re tam ardua consulere valeret. Interim probat rex Cæsaris consilium de conjugio, post imperii & regni res constitutas, ineundo susceptum.

Ad II. Sororis suæ natales atque ornamenta operosè prædicare, suum non esse Rex agnoscit; id tamen, quod & incolis omnibus, & plerisque externis satis constat, non potest non profiteri, esse illam laudatissimorum progenitorum sobolem minimè degenerem. Caroli verò Cæsaris ea est & gloria majorum, & propria virtus, ac felicitas, ut soror Regis Isabella non potuerit non in tam illustris sponsi connubium, adeo constanter expetitum, ultro consentire.

Ad III. Fateretur Rex sororis consensum matrimonio consummando sufficere, cum beatissimi parentis lamentabili obitu, patriæ potestati illa sit ex-
empta & jam sui juris. Quoniam tamen Cæsari placuit, fratris quoque requirere voluntatem, annuit ille lubens volensque & in suæ assensionis documen-
tum,

tum, suavissimam sororem jamjam huc adducet, & Cæsari velut in manum de manu tradet.

Ad IV. Spondet simul rex fore ut cum ipsa mutuo amore, fide, atque obsequio conjugali, sponso suo invicem respondeat, tum verò Rex affinitatem isthoc conjugio contractam sibi, longè gratissimam esse, omnibus suis officiis nunquam non declaret. Quod superest, precatur Deum ut is divino numine suo conjugium hoc fortunet & felix, faustum ac fecundum esse jubeat.

XXIII.

Iohannes Fridericus Dux Saxonie desponderi sibi petit

Sibyllam Ioh. Ducis Clivensis f.

Joh. Sleidanus lib. VI. pag. 157. *His ferè diebus Electoris Saxonie filius, Ioannes Fridericus, in matrimonium ducit, Ioannis Ducis Clivensis filiam.*

I. Cum Ser^{mus} Dux Saxonie IOH. FRIDERICVS Dominus meus, Serenissimi parentis, IOHANNIS, Saxonie Electoris, in limine senectutis constituti voluntate, de matrimonio ineundo cogitationem susci- peret, nulla omnium virginum principum tam est à sincera pietate, à principalibus virtutibus, à corpo- ris & animi dotibus, ipsi commendata, quam Vestra, Principes, filia natu maxima, Sibylla. Cujus insigni elogio passim audito, Princeps meus commotus, cum mentem & suam detexisset, & Principis Serenissimæ minimè alienam deprehendisset, consiliis facta jun- gere,

gere, & Dei nomine invocato, conjugium meditarum perficere destinavit.

II. Ergo salute plurima per me nunciata, vestras, Principes Serenissimi, Celsitudines meus Princeps, me interprete, orat valde ut filiam Vestram, natu maximā, Serenissimam Principem Sibyllam, Ducem Iuliacensem, Clivensem Bergenfemque, hūc præsentem, publicè sibi despondere & arrhis datis acceptisque matrimonium hoc, sacerdotali consecratione propediem firmandum, spondere velit.

III. Quicquid amoris fideique à Christiano, fideli, amantissimoque marito, pia ac prudens uxor, quicquid obsequii atque cultus à filio minimè degenerare, bene meriti parentes, habent expectare, id & sponsæ desideratissimæ, & vobis, Parentes, Dominus meus non tantum sanctè pollicetur, sed & per omnem vitam, Deo adiutore, fideliter præstabit.

XXIV.

Responsio.

Ad I. Serenissimus Princeps Joh. III. Dux Iuliacensis, Clivensis & Bergenfis, ut & Celsissima ejus uxor Maria, ortu Dux Iuliacensis & Bergenfis, conjugio, Domina Dux Clivensis, coram acceperunt Joh. Friderici Ducis Saxonie petitionem. Atque ante omnia gratias agunt pronuntiata salute, & propensa illa erga Serenissimam Domum Clivensem volun-

voluntate. Quod ad filiam attinet, fatentur sanè, eam ut divinitus sibi concessam, ita ad Christianam pietatem, & dignas Principe virgine, virtutes solícite esse educatam, & quidem successu haut poenitendo.

Ad II. Grata mente agnoscunt illustrissimi hi parentes, quod Serenissimus Dux Saxoniae Johannes Fridericus haut ita pridem, filiam hanc suam, sibi conjugem expetere, nec ipsa renuere voluerit. Est verò laudatus Saxoniae Dux, sive generis sive virtutum ejus splendorem, spectemus, ita utrinque exornatus, ut honestæ ejus petitioni non possint non annuere. Itaque quod Deo invocato, & totâ re probè expensa, decretum ipsis est, hic palàm expromunt, & filiam suam carissimam, Duci Saxoniae, quando is ita vult, despondent in matrimonium, sacris in templo ceremoniis, primo quoque die consummandum.

Ad III. Amorem & fidem à Principe proco tam religiosè promissam, pari religione futuro conjugii ipsa pollicetur. Deum precans, ut quod Numine ipsius adorato ita pactum conventumque jam est, bene ac feliciter eveniat.

XXV.

Fridericus Palatinus & Ordines Imperij Argentinesibus exprobrant fœdus cum Helvetiis initum.

Sleid. lib. vii. pag. 181. *Argentineses interea muniendi sui causa, quo vim injustam à se suisque depellerent, cum Tigurinis, Bernatibus, Basiliensibus fœdus faciunt in hunc modum &c.*

Pars I. Cæsareus Præses, & Senatus Imperij admirabundi acceperunt vos, Argentinenses, cum Tigurinis, Bernatibus & Basiliensibus, sub prætextu periculi vobis imminentis, foedus inivisse. Quod quidem cum ob rei indignitatem in animum suum inducere, Cæsar & Ordines planè nequirent, iis nuper testimoniis est confirmatum, quibus non potuerunt non habere fidem.

II. Adeone verò officij vestri & divini humanique juris fuistis immemores, ut inconsulto Cæsare, insciis Ordinibus Imperii, cum exteris clam pacisci haut dubitaveritis? Ecquid hoc est aliud quam Imperatoris divinitus constituti, majestatem despiceret, Imperij membrorum concinnam compagem dissolvere, pravarum suspicionum spargere semina, & vestram vobis commissam remp. in præsentissimum adducere periculum? Majoribus sanè vestris alia mens, alius nunquam non fuit animus, quippe qui trepidis rebus non externa implorarunt auxilia, sed domesticis se muniverunt præsidiis, ac Cæsari, tanquam capiti, imperii Ordinibus velut legitimis suis membris firmiter adhæserunt, atque in horum permanserunt fide & clientela.

III. Omittite, per salutem vestram, tam insana consilia, & foederi temerè inito renunciate, ne dum foris quæritis amicos, domi ex amicis hostes vobis paretis. Si quod libertati vestræ damnum impendere

sen-

senferitis, non ab Helvetiis, internis suis diffidiis valde imbellibus, sed à Cæsaris & Ordinum potentatu opem præsidiumque exspectate. *Objurgationi luculentius instituendæ amplam suppeditabunt materiam propositiones de bono è I. Rhet. VI. & VII. & de honesto è cap. IX. in contrarias conuersæ, loci item qui magnitudinem alicujus delicti demonstrant è I. Rhet. XIV. Et cum iræ affectu inflammari soleant, qui objurgant, hoc πάθος sermone hic exprimendum erit, quod facere rectius poterit qui cap. 2. lib. 2. Rhet. attentè evoluerit.*

XXVI.

Argentinenſium reſponſum.

Ad I. Cum vicinis nostris, Bernatibus, Tigurinīs, Basiliensibus foedus nobis, certis conditionibus, sancitum esse, verum est, nec diffitemur. Idque ut faceremus summa necessitas, quæ nullam legem agnoscit, nos impulit. Quantum enim, ut quibusdam aliis, ita nostræ quoque civitati, ab ijs, qui conscientijs nostris vim inferre moluntur, periculum impendeat, in aperto est, atque in nupero conventu Smalcaldico satis superque demonstratum.

Ad II. Absit verò ut vel Cæsaream violare majestatem, vel ab Imperii Ordinibus deficere velimus, quin imo solenniter protestamur, nunquam tale quidquam nobis in mentem venisse, sed quod cuivis homini, vel solitario, est concessum, multo magis nostræ civitati per divina ac humana jura licere exi-

stima-

stimamus. Itaq; non alios provocandi lædendive, sed nostri muniendi & vim injustam à rep. nostra depellendi causa, cum finitimis ita pacti sumus, ut si nostræ, qua Deo optimo maximo obligati sumus, religionis causa, quisquam armata manu nostrum territorium infestare, & in civitatem nostram impetum facere tentet, suas nobiscum copias jungant & vim vi repellere adjuvent Helvetii. Ecquid hujusmodi pactione potest esse aut æquius, aut innocentius? Nec majores tantum nostri, sed & paris libertatis civitates aliæ, in simili casu similia fecisse, & externa circumspexisse auxilia, haut ignotum est iis, qui patriæ nostræ annales evolverunt.

Ad III. Atque ut quam minimè mala fide à nobis actum sit patefeat, ipsas foederis nostri tabulas, vobis, si requiritis, exhibere non gravabimur, in quibus nihil quod nostræ erga Cæsarem subjectioni, & erga Ordines debitæ fidei atque conjunctioni, adversum sit, deprehendetis. Itaque quod cum pace vestra fiat, permanebimus in juncto cum Tigurinis foedere. Cæsaris interim atque Ordinum opem, si quid adversi nobis ingruerit, veluti potissimum & indubitatum præsidium expectaturi. *Responsum hoc exacte elaboraturo commendaverim caput tertium lib. 2^{di}, & cap. XV. lib. 3^{ti} Rhet. quorum isto modus leniendi alterius iratum animum, hoc obsectorum criminum diluendorum loci traduntur.*

*Carolus V. Ferdinandum fratrem Romanorum regem
creandum esse suadet Electoribus.*

*Sleid. lib. 7. pag. 206. Causas creandi Romanorum
regis has in medium Cæsar adduxit in primo congressu Prin-
cipum Electorum Coloniae &c.*

*Pars I. Quantum operæ Carolus Cæsar salutis
imperii adversum externos internosque motus tuen-
dæ, ab initio regiminis sui in præsens usque adhi-
buerit, vobis, Electores, ut & ceteris principibus at-
que ordinibus hautquaquam est ignotum. Et stat
sententia, porro quoque eandem servare mentem,
neque quidquam prætermittere quod paci & tran-
quillitati Germaniæ nostræ conservandæ ullo modo
queat prodesse. Hæc pars moratæ orationis aptam for-
mationem requirit, quæ erga remp. amorem atque curam suam
Imperator præ se ferat.*

*II. Constat vero Germaniæ in primis nostræ e-
jusque membrorum, eam hodie esse perturbationem
ut & foris imminet, & domi jam tum urgeat grave
periculum, quod citra perpetuam capitis præsentia-
am averti vix queat. Nam & Turcarum tyranni vis
ac copiarum, & pertinax dissidium religionis, & agresti-
um seditiones, & quæ contra sanctiones S. Imperij
passim admittuntur non nisi à præsentente rege coerceri
possunt. Cæsari verò ob diversa alia, divinitus ipsi
commissa regna, uni gentium suarum semper præsto
esse,*

esse, non est integrum, Τὸ λογικὸν hujus partis erunt rationes, quæ Imperatori Cæsarem adjungendum esse suadeant. Τὸ παθητικὸν, affectus metûs. Rationum deliberativarum loci proprii inveniuntur lib. 1. cap. V. VI. VII. IX. Communissimi, lib. 2. cap. XXIII. Metus ut concitari in hominum animis queat docetur 2 Rhet. V.

III. Itaque quod proximum est, velit capeffi consilium, & re omni probè meditata, fratrem suum Ferdinandum Bohemiæ & Hungariæ Regem, Romanorum quoque Regem jam creari cupiat, ut dum procul abest Cæsar, hujus vicarii sui, vigilantia & auctoritate cum vis externa regnorum ipsius objectu, propulsetur, tum interni motus prudentia ejusdem & æquitate componantur.

IV. Imperij jura atque salutares leges ullo modo labefactare, aut Electorum libertati quidquam præjudicare, alienum est à Cæsaris clementia. Sed inevitabilis & vobis, notissima necessitas, propositum remedium omnino requirit. Quamobrem expendite totius hujus negotii momenta, Electores, & suffragationibus vestris fratrem meum regem Romanorum eligite. Certò persuasi, nunquam fore ut hujus electionis vel vos vel patriam nostram poeniteat.

XXIIIX.

*Saxonie Elector per filium suum electioni
isti contradicit.*

Ad I. Quod Dn. parentis mei loco hîc comparere,

rere, & de arduo illo quod nunc tractatur negotio sententiam ejusdem proponere, in mandatis habeam, liquet Cæsari & Electoribus è literis manu Parentis & sigillo munitis. Optarim sanè ut alium mittere, aut certè aliud dare mandatum patri placuisset. Nunc autem quod patriæ ac libertatis flagrans amor parenti, & pietas mihi præcipit, ex promendum est.

Ad II. Germaniæ equidem nostræ res valde turbulenta hodie esse, est in confesso: eo studiosius verò cavendum est, ne novarum turbarum semina spargantur, & oleum addatur camino. Memor est Cæsar quam sanctè ante inaugurationem suam Ordinibus promiserit, nunquam se Germaniam nostram deserturum, sed minimùm per intervalla nobis adfuturum. Quod si fiat, non opus erit illo novi dissidij fomite.

Ad III. Erit autem fomes hujusmodi, proposita electio Romanorum regis, quæ aureæ bullæ, cui Cæsar & Electores juratò sunt astricti, planè est adversa. Non licet enim per illam vivo Imperatore eligere Cæsarem alium. *Vide loci è Sleidano citati pag. præcedentem.* Iussit itaque pater Te, Imperator, rogare, ac, si fas est, protestari, ne quid contra leges & libertatem imperii, contra tuammet sponsonem atque datam fidem, contra tuum & publicum Germaniæ bonum temere statuas, sed dum vita & vires superfunt, solus sceptrum geras.

Ad IV. Vos verò, Electores, Parens meus, per vestrum erga patriam amorem, per vestram fidem per salutem publicam, monet ac hortatur, ut in aliud tempus hæc tam calida consilia differre velitis, ne dum bicipitem formare nostram remp. conamini, concinnam membrorum compagem dissolvatis.

XXIX.

Maria, Cæsaris sororis in Belgium adventum sibi gratulantur Ordines.

Sleidanus lib. 8. pag. 212. f. *Sub hoc tempus in Belgium venit Maria, soror germana Cæsaris.*

Ima parte, Ordines Belgii testentur magnum suum dolorem quem ceperint, è fato Regis Vngariæ Ludovici, mariti ipsius, ab immani Christianorum hoste Turca cæsi, cui beatam requiem, & regiae viduæ divinum in viduatu apprecentur præsidium.

Secunda, gratulentur & ipsi & sibi quod non tantum salva atque sospes advenerit, sed & Belgii gubernationem à fratre Imperatore delatam, suscepit.

Tertiâ promittant ipsi fidem & obsequium.

Quartâ voveant tranquillam Belgii gubernationem.

XXX.

Reginae responsum.

Ad I. Summus reginae minister reperat alloqui, ejusque quatuor partium, summam, & primò gratias agat.

agat pro contestatione doloris, è clade Regis Vngarorum, mariti sui, ab Ordinibus accepti. Regina, ob eam, injectum stuporem describi non posse. Iungere ipsam suum quoque votum, & ut ob Christiani nominis tutelam interemto æternum bene sit, exoptare.

Ad II^{um}. Benevolo animo accipere reginam gratulationem cum adventûs, tum suscepti regiminis. Non ignorare illam sexus sui imbecillitatem. Noluisset tamen fratris sui voluntati refragari. Niti in primis Dei auxilio.

Ad III^{um}. Post Deum in fide & obsequio Ordinum atque omnium subditorum fiduciam suam collocare. Nulli gravem, omnibus clementem fore, benignæ matris instar.

Ad IV. Adorandum esse Deum, ut pium quod adjunxere votum, confirmet, & toti Belgio, pacem ac publicam tranquillitatem, omnemque felicitatem indulgeat ac conservet.

XXXI.

*Rex Poloniae Alberti Brandenb. proscriptio-
nem aboleri petit.*

Joh. Sleid. lib. 8. pag. 228. Libro superiore diximus, quomodo Cæsar transactionem Alberti Prussiae Ducis cum Polonia rege Sigismundo rescidit &c.

Ima pars narrationem contineat eorum quæ inter Regem Poloniae & Albertum Brandenb. Prussiae

Ducem, pace belloque gesta sunt, ante huius prosc^{ri}ptionem, è Sleidani lib. v. pag. 142.

II. Ex eo tempore Regem Polonorum, non sine magna admiratione, accepisse ea, quæ inter se & clientem suum Albertum Prussiæ Ducem bona fide transacta sunt, à Cæsare & Ordinibus rescindi & pro irritis haberi, adeoque in Albertum Ducem prosc^{ri}ptionis immittem sententiam esse latam.

III. Hos vero Cæsaris & Imperii conatus Regi suo planè videri iniquos, quod alterius ditionem violare fas non sit, Prussia autem ab antiquo in fide fuerit & in clientela regni Polonici. Idque ipsos Imperii ordines haut obscure agnovisse, dum Alberto huic ob illatum sibi bellum, laboranti, omnia denegaverint auxilia. *Sleid. lib. 5. pag. 142.* Quin & Imperio noxiam fore hanc prosc^{ri}ptionem, quod neque Rex Polonia, neque Prussiæ Dux tantam injuriam sinere possint inultam, sed hic soceri sui Frid. I. Daniæ regis, ille suorum confæderatorum, auxilia sit imploraturus.

IV. Mallent verò & Rex & Dux, qua sunt pietate, & erga Cæsarem ac Imperium benevolentia, omnem illam periculofam tempestatem ocius summove^{re}. Itaque quando & Cæsaris & Ordinum amor pacis, & concordia cum finitimis desiderium satis notum sit, orare ut aboleant illum gravis belli fomitem, & in Albertum immeritò latam prosc^{ri}ptionis sen-

sententi-

rentiam jubeant esse irritam. Id & clientem hunc regium & regem ipsum gratis animis agnituros & mutuis in Cæsarem & Imperii principes officiis quavis occasione compensaturos esse.

XXXII.

Valtheri Cronbergi, Ordinis Teutonici post Albertum Archimagistri Oratio contraria.

Principio repetatur strictim summa eorum quæ à Legato Polono sunt allata, & seorsum ad I. respondeatur, haut ignotum esse, Cæsarem & Ordines antehac invitissimos accepisse dissidium inter Regem Poloniae & Teutonici Ordinis in Prussia tunc magistrum, nunc desertorem, Albertum Brandenburgicum; & succurrere quidem parti afflictæ voluisse, ni & Turca, & Gallus, & internæ agrestium seditiones, impedivissent.

Ad II. Non debuisse verò Albertum finitis induciis tam repente, & se & Prussiam subdere Polono, sed exemplo majorum tueri se contra vim injustam, & extrema potius experiri, quam à corpore imperii Romano Germanici & ab ordine Teutonico avellere tam nobilem provinciam. Quod cum facere neglexerit, & fidem patriæ ac sacro ordini crucigerorum debitam hac sua defectione violaverit, à Cæsare & Ordinibus, ut sua & Teutonici Ordinis in Prussiam jura tuerentur, meritò proscriptum esse Albertum.

Ad III. Non Poloniae, sed Germaniæ provinci-

am esse, Prusiam, à Casimiro Sigismūdi patre per vim occupatam, & Teutonicum Ordinem non à Polonia R. sed ab Imperatoribus confirmatum iisdemque Borussia Ducatum esse attributum. Vide Sleidani lib. v. in fine & lib. iix. pag. 228.

Ad IV. Ratam itaque meritò esse proscriptionis sententiam nec mutari debere, nisi & Germaniæ, & laudabilis Ordinis Teutonici jura, immunitatem & privilegia, jam non ab annis, sed à seculis aliquot facta tecta conservata pessum dare velint. Itaque rogare se Cæsarem & Ordines universos, ut maneat in sententia, eamque exsequantur, atque intra Poloniam suam se continere jubeant Sigismundum.

XXXIII.

Philippi Hassiæ Lantgravii ad regem Gall.

Franciscum oratio.

Joh. Sleidanus lib. ix. pag. 237. Mensibus aliquot post Lantgravius ad Galliæ regem Franciscum proficiscitur. &c.

Et pag. 242. Lantgravius ubi cum Galliæ rege pepigisset, &c.

I. Christianissime Rex, Majestati Tuæ gratias ago, quod ad desideratum alloquium clementissimè admittere me volueris. Atque ut valde lætor incolumem ac florentem in regno tuo te videre, & coràm salutare, ita ex animo voveo, ut stabilis & inconcussa perseveret præsens Tua prosperitas.

II. No-

II. Notissimum Majestati Tuæ est, quam fueris cum adversa fortuna adhuc conflictatus propinquus meus, Ulricus, Dux Wirtenbergicus, a vitâ provincia sua, primùm à Svevici fæderis focis pulsus, & postea à Ferdinando Cæsaris fratre in quartumdecimum annum patriis laribus exclusus. Nolo excusare, si quid in Reutlingam urbem patravit acerbius. Id tamen meritis non erat, ut aris & focis suis deturbatus, per tot jam annos ageret extorris.

III. Quando autem neque exulis ipsius supplices querelæ, neque Principum in nupero conventu Augustano deprecationes, infensum Cæsaris animum flectere potuerunt, ego, pro necessitudine nostra quod precibus obtineri nequit, armis tentare constitui. Quibus expediendis cum meæ & paucorum amicorum vires non sufficiant, ad Te, Rex Christianissime, confugio, & demissè peto, ut pro tuo erga Germaniæ nostræ Principes, favore, & argento & milite succurras afflictis in Germania rebus Protestantium, qui in animum suum non possunt non inducere id quod V Wirtenbergico evenit, cuius nostrum imminere.

IV. Atque ut bona fide nos agere, nec Te periclitari intelligas, offero in pignus, Comitatum Mompelgardensem, una cum juribus ac fructibus suis, citra exceptionem, omnibus, ea lege, ut nisi intra triennium, ea summa quam in hoc bellum expendaris, à nobis

nobis restituatur, Comitatus ille regni Galliarum pars fiat hæreditaria ac perpetua.

V. Annue igitur huic tam honestæ tamque necessariæ petitioni, Rex potentissime, & tuas legiones nostris quantocius junge; ita fiet ut infortunatus Princeps provinciis suis per summum nefas ejectus, iisdem denuo potiatur, & nostrum quisque ditionem suam adversus vim injustâ securius possideat. Hoc tantum beneficium & exul ipse, quoad vixerit, gratus agnoscet, & ego ac Principes foederati, amicitia, & mutuis auxiliis, quoad vires nostræ ferent, lubentes volentesque compensabimus.

XXXIV.

Regis nomine Cancellarius respondet.

Ad I. Rex Christianissimus Serenissimæ Celsit. T. desiderium ordine percepit, & inprimis gratias agit magnas pro voto quod pro Majestatis illius incolumitate præmittere voluisti. Iubeat id ratum esse Deus, in cujus manu sunt regna, & Germaniæ quoque ac in ea Vobis felicia quæque indulgeat.

Ad II. Ulrici Principis VVirtenbergici fatum pridem cognovit & ob id indoluit Rex noster, atque juxta vobiscum injuriam illi fieri censet. Est verò hæc infantis Principis persecutio, inter alia non pauca indubitatum specimen, quid in Imperii Principes moliantur Cæsar, ejusque frater Ferdinandus. Quod enim Duci VVirtenbergico intenterunt, omni-
bus

bus vobis ubi occasio erit machinantur jugum. Nec parum miratur Dominus noster per tam longum temporis spacium non comparuisse ex finitimis, & agnatis principibus, qui injustè oppressum in libertatem vindicarent.

Ad III. Mallet equidem amicorum intervētu transigi inter partes æquis conditionibus, quæ spes si omnis decollat, non destituet vel tuam, vel exulis principis expectationem Rex Christianiss. sed nervos rerum gerendarum, & exercitum quoque, quantum per internas externasque in Galliæ perniciem machinationes licebit, haut gravatim suppeditabit.

Ad IV. Atque hoc ipsum cum vel citra pignus bonæ fidei socijs Rex præstare debeat, & pro sua benignitate velit, accipit tamen oblatam conditionem, & finitimum regno suo comitatum Mompelgardensem pignoris loco occupabit, ea qua conditum est lege, paratus cedere eodem, simulatque pecuniæ summa in hoc bellum impensa regio fuerit ærario restituta.

Ad V. Iungentur itaque citra moram facta consultis, & ut nummi à quæstoribus, ita copiæ militares à ducibus in Germania repræsentabuntur, jussu Regis, haut quidquam ambigentis, quin & Princeps exul ejusdemque focii, pacta conventa rata sint habituri, & Deus humanarum rerum arbiter legitimis armis felicem successum sit largiturus.

Ulrico VVirtenbergico VVilhelmus Bavarus gratulatur recuperatum Ducatum.

Joh. Sleidanus lib. ix. pag. 242. & seqq. Item 252. commemorat, quæ huc faciunt.

I. VVilhelmus Dux Bavarix, Dominus meus, Tuus, Ulrice Princeps, Affinis, quantum dolorem ceperit ob diuturnum tuum exilium, & sensit ipse, nec erga quenquam dissimulavit. Sive enim de Te, sive de sorore tua, Tua conjuge, cogitaret, sive tuum, quem secum habebat tenerimæ ætatis filiolum, aspiceret, amplam omnia suppeditabant moerendi materiam.

II. Quando verò Deo auspice, Regis Galliarum, & Hassiæ Landgravii armis, & Saxonix Electoris intercessionem, in primis autem Cæsaris & Romæ regis, nativâ clementiâ, redditus es postliminio tuis terris populisque, lætatur Princeps meus insigniter ob hanc fortunæ tuæ conversionem, atque hoc suum gaudium me interprete, juxta amicam salutationem, contestari voluit, gratulans ex animo & Tibi & conjugi & in spem successionis succrescenti filio, quin & toti provinciæ tuæ, sublatam tandem esse illam dissipationem vestram, cessare arma, reluxisse pacem, & invito licet R. Pontifice, avito ducatu & Cæsaris gratia quietè uti ac frui vobis denuò licere.

III. Bonum verò factum quod æquis conditionibus

mibus oblati assensu tandem es, & bello, quanquam fortassis haut injusto, attamen patriæ exitioso, honestam pacem antetulisti; Quæ pax ut omni ex parte rata sit & maneat, non dubitat Princeps meus, quin quod pactum conventumque est, omne præstiturus & laudatissimæ Austriacæ domui in clientelam Te tuamque recuperatam provinciam sis daturus. Idque adeo ut lubens volensque facias, & Romanorum Regi longè benignissimo, hac fini propediem Te sistas, Dominus meus monet Te humaniter & si fas est rogat.

IV. Quod superest, vovet idem, ut hæc instaurata felicitas, non tantum post gravem afflictionem, jucundior tibi sit, sed & divini numinis benignitate stabilis ac perpetua, nec ullo adverso casu interrupta, perseveret.

XXXVL

Vlrici V'Virtenbergici Responsum.

Affinis mei ab infortunium meum *συμπάθειαν* & ob restitutionem gaudium, monitum item ac votum eodem animo accipio quo ipse demandavit; magnæ enim benevolentiae testificatio est, hæc ad me missa legatio.

Ad I. Inimicorum meorum iniquitas & violentia tantum equidem valuit apud Cæsarem & ejus fratrem Ferdinandum, Austriæ Archiducem, ut solum vertere sim coactus. Quo in casu non tam meam

quam fidissimæ conjugis & unicæ sobolis, sed & subditorum vicem sum misertus; cum id egerint mei hostes, ut uxori, quæ dotis loco constituta erant, bona interciperentur, filiulus in monasterium detruderetur, incolæ à legitimo Domino aversi Austriacæ domui subderentur.

Ad II. Non passus est autem humanorum consiliorum arbiter, & moderator Deus, hostibus meis ex animi sententia succedere, quod in me moliti erant, sed excitavit innocentia meæ vindices, Philippum Hassiæ Landgravium, & hujus rogatu impulsuque potentissimum Regem Galliarum, quibus jam nunc post Deum debeo meam libertatem. Venit in pulcherrimi operis societatem & Saxonæ Elector, qui istorum armis, intercessione sua succurrit, & à Cæsare hujusque fratre id tandem quod mihi debebatur, obtinuit. Quo nomine Affinem meum lætari mihi que tam benevole gratulari, gratum est acceptumque.

Ad III. Ne quod in me pacis studium desiderari, vel amici suspicarentur, vel calumniarentur hostes, cessi potius jure meo, & ad pacis conditiones, ut quod res est dicam, parum æquas, me perduci passus sum, in quibus & manebo, una intolerabili excepta; neque enim illius domus esse beneficiarius atque cliens, à qua graviter adeo & diu sum exagitatus. Neque debuerant pacis hujus pararii, si integrè mecum agere

gere voluissent, tantum onus & mihi & posteris meis imponere.

Ad IV. Interim precor Deum ut votum benevolentissimi Affinis mei habeat ratum, & hanc post longi temporis inquietudinem mihi nunc indultam tranquillitatem jubeat esse solidam & constantem, eam quoque Principi Tuo tribuat incolumitatem, quam & soror ipsius, mea conjux, & unica illa proles nostra, benevolentissimis animis vovemus & ipse exoptat.

XXXVII.

Francisco Sfortia Duci Mediolanensi nuptias gratulantur Legati Helvetii.

Sleid. lib. ix. pag. 245. *Bello durante VVurtenbergico Mediolani Princeps Franciscus Sfortia II. in matrimonium ducit Christinam, Daniae regis captivi Christierni filiam, Caesaris è sorore neptem.*

I. Serenissime Princeps Domine clementissime; Ex quo Cantones, Domini nostri, perceperunt, Serenissimam Celsitudinem Tuam fratri in ducatu patrio successisse, gratulati sunt magnopere & incolis Mediolanensibus de benigno patriæ patre, & sibi quoque de benevolo principe vicino. Neque quidquam adeo exoptarunt, quam ut commodo ac felice matrimonio potireris, eoque & familiam augeres tuam, & Principatum contra vim Gallorum, nimis adhuc gravem, munires.

II. Hujus voti cum Helvetiorum civitas, Deo disponente, compos facta sit, dum Regis Daniæ, ac Cæsareæ sororis filia, Christina, hodie Tibi matrimonio jungitur, gratulantur Cantones hoc exoptatum conjugium & per illud indeptam potentissimam affinitatem, atque ut bene illud ac feliciter eveniat, tranquillum sit, & liberis, principalis tuæ domus propagine, foecundum, ac contra hostes Gallos, Affinitatis potentatu, munitum, perseveret, ex animo ap-precantur,

III. Magnas verò gratias habent aguntque Domini nostri, quod ad hæc nuptiarum tuarum solennia se quoque comiter invitare volueris, quod ut singularis cujusdam clementiæ, atque amicitiae acceptissimum specimen esse ultro fatentur, ita nunquam o-mittent gratis animis id agnoscere, & omnibus officiis, quæ à benevolis vicinis expectari possunt, compensare.

IV. Noluerunt tanto favori Tuo solâ quâdam epistola respondere, sed & me & hunc Collegam meum ablegarunt, ut Dominorum nostrorum loco atque nomine in hac tua solennitate nos sisteremus, quod dum facimus, benignè accipies, Princeps Serenissime, inter tot illustres hospites nostram quoque præsentiam, & eam voluntatem quam erga patriam nostram absentes nunquam non percepimus, jam nunc coràm clementer nobis exhibebis. Hoc &
nos

nos quoad vixerimus gratis animis agnoscemus, & cives nostri perpetuò prædicabunt.

XXXIX.

Summus Principis minister respondet.

Ad I. Serenissimus Princeps meus, Dux Mediolanensis, benevola aure ac mente attendit, quod de successione in principatum paternum, & inchoante matrimonio inelyta Helvetiorum resp. gratulabunda per Legatos protulit. Non habet equidem quod de Principatu adito magnopere sibi gratuletur, cum fratris & Parentis fata recordatur; spondet autem sibi meliorem fortunam non tam à novæ affinitatis potentatu, quam à Dei optimi maximi providentia.

Ad II. Conjugem sibi commodam deligere, suavitatis in primis propagandæ sobolis honesta cupido, cui & Deum favere minimè dubitat, & Cantones à deo benevolè gratulari ac felicia quæque precari lætatur. Sinceræ amicitiae istud specimen, pari favore compensaturus; sibi interim certò promittens, quod si Gallorum insidiæ majoribus suis infestæ, sibi quoque molestæ esse pergent, non tantum à Cæsarea Majestate, cujus affinitatem hoc matrimonio contraxit, sed & à Cantonibus suppetias fore præsto.

Ad III. Erga hos benevolentiam suam testari Princeps meus voluit, benignâ ad solennia nuptiarum invitatione, quam non tantum amica mente acceptam, sed & Legatorum missione honoratam esse,

valed.

valde gratum est cum sponſis ambobus, tum ſponſæ avunculo, Cæſari.

Ad IV. Volupe eſt iisdem vos inprimis in hanc legationem delectos eſſe, quorum in patriam ſuam merita, & erga antecellores in hoc principatu favorem ſingularem minimè ignorat Sereniſſimus meus Princeps. Agite ergo, ſociate cum hoſpitibus ceteris veſtra gaudia, eaque ut verbis polliciti eſtis, ita re ipſa declarate, neque ex aula Principis ante diſcedite quam ſacra hæc ſolennia fuerint finita.

XXXIX.

In funere Franciſci Sfortiæ Ducis Mediolanenſis.

Joh. Sleid. lib. ix. pag. 253. *Sub finem deinde menſis Octobr. Mediolani Princeps Franciſcus Sfortia decedit è vita, non relictis liberis.*

I. Deus opt. max. liberrimam ſuam in res mortalium animadvertendi, poteſtatem, illuſtriſſimæ Sfortiarum, Mediolanenſium Ducum, familiæ inſigniter demonſtravit, dum varias inter felicitates, divinitus conceſſas, acerbis eidem ſubinde immiſit calamitates. Nolo veteres allegare, clades, quorum cruenta veſtigia in ipſo illo templo in quo ſacrum funebre hodie peregrinus adhuc comparent; Nupe-
ra fata horum principum eò magis merito nos afficiunt, quo noſtræ ætati fuerunt propiora. Intra enim hos quadraginta annos, Ludovicus Sfortia
Dux

Dux septimus, & hujus quoque filius ac in Ducatu successor Maximilianus, ille parens, hic frater hodie humati Principis, à Gallorum immani violentia, ea sunt passi quæ fideles subditi meminisse horrent.

II. Ultra superiores illustrissimæ hujus domus ærumnas, gravissima omnium est quæ nuper evenit dum contra omnium vota atque expectationem ad vitæ exitum vocatus est, Serenissimus Dux noster Franciscus Sfortia Secundus, princeps pius, justus, clemens, pacificus, & uno verbo, patriæ pater. Caret solatio clades, quam hac immatura morte & vidua principalis, & patria nostra universa accepit. Neque enim lugeri satis potest excelsi adeo ingenij atque animi princeps, in spem imperii præclarè educatus, jamque regimini admotus, eodemque laudabiliter fungi cœptus, dum in flore ætatis & imperij ipso, intra primum exoptati matrimonij annum, è medio nostrum abripitur, & quidem, quod omnium est tristissimum, ante quam sobolem ullam è suavisissima conjuge suscepisset. Atque est omnino prolis masculæ, & fratrum defectus, morte Principis ipsa, patriæ nostræ infestior. Hac enim orbitate inducti Principes finitimi, Mediolano, jure an injuria, dudum inhiantes, æmulationibus suis, nobis erunt graves, & patriam nostram, avertat Deus omen, non omittent vastare, dum alter alterum expellat.

III. Quantacunque verò & domus Principalis,

H

lis,

lis, & totius provinciæ hodie sit calamitas, acquiescendum tamen est in divini Numinis providentia, quæ non liberrimè tantum omnia, sed & suaviter disponit, & Principis nostri vitam nimis maturè, ut mortales judicamus, abrupit quidem, sed pro sapientia & benignitate sua omnes inde metuendos adversos casus tam à vidua principali, quam ab omnibus incolis, & à Ducatu hoc universo avertere valet; & avertet, si non tam ad nostras vires, aut ad humana auxilia, quam ad eum qui nos afflixit, vitæ ac mortis arbitrio, respexerimus, ejusque divinam majestatem, pietate minimè fucata, nobis conciliaverimus. Neque deerit apud Deum deprecationibus suis, ad Dei consortium propius admissus defuncti Principis nostri Spiritus, cui beatam refectionem in sinu Abrahami, ejusdemque corporis exuviis requiem in sepulchro majorum exoptamus, dum extremo die ad tubam Archangeli exurgant immortales.

IV. Hac fiducia mœrorem suum levat, tristissima vidua, quem & amplius imminuit, vestra adhuc exsequias cohonestandas exoptatissima præsentia, quæ ut viduæ solatio est singulari, ita magnas eo nomine gratias agit, atque ut ad funebre epulum, omnes sese fistant, magnopere rogat: Parata, hanc benevolentiam, grato animo agnoscere, & omnibus humanitatis officiis, pro viribus repensare.

In civitatum Imperii conventu Eslingensi, proponitur materia deliberandi.

Joh. Sleidanus lib. x. pag. 278. *Postea reliquæ omnes Imperii civitates conveniunt Eslingæ, & ibi demum statuunt, eos qui Confluentiæ convenissent antea non habuisse jus ullum onus ipsis imponendi. Vide ibid. pag. 272. 276. & 277.*

I. Quod Imperii civitates conscriptæ per deputatos suos tanto numero, ad constitutum diem comparuerunt, laudabile est, & erga publicam patriæ salutem amoris ac curæ debitæ argumentum.

II. Neminem vero vestrum latet quid in conventu, Episcopi Monasteriensis rogatu Confluentiæ nuper instituto, Rhenanæ provinciæ Ordines, de subsidio obsidionis Monasteriensis, consultarint, & quæ auxilia, refragantibus licet civitatibus quæ intererant, Principes decreverint. Nempe equites 300. &c.

III. Fatendum equidem est Monasteriensium Anabaptistarum facinora non tantum stulta esse, sed & crudelia, scelerata, & immania, nec VVestphaliæ solum, sed & toti Germaniæ periculosa ac infesta. Quibus proinde ope omnium, qui patriam salvam esse cupiunt, est resistendum.

IV. Ceterum id unicè nunc quæritur, utrum pauci illi Ordines qui Confluentiæ convenerant, au-

xiliares copias Episcopo monasteriensi decernere potuerint, quas non ipsi tantum, sed & nos sustentare teneamur. Non consenserunt in decretum illud civitatum qui illic fuerunt pauci legati. Nos reliqui ne consulti quidem sumus. Et tamen onera isthic constituta jubemur subire. Hoc quorundam Episcoporum & Principum in nos affectatum imperium num ferre velitis, liberæ civitates, dispicite, quæso, & fortiter vestras dicite sententias.

XLI.

Primi consulis suffragium.

Ad I. Officij utique nostri fuit, & fidei quam libertati tuendæ debemus, quod convocati in hanc imperialem urbem, comparuimus, & boni ominis est, nulla exceptâ omnes omnino Imperij civitates, per suos deputatos adesse: quod ipsum cum negotii præsentis gravitas requisiverit, de consultationum nostrarum successu, spem optimam ostendit.

Ad II. Mirantur equidem Collegæ mei quid in mentem venerit Confluentiæ nuper congregatis paucis ordinibus, dum unius Episcopi impulsu equitum pariter & peditum haut exiguum numerum, in sex menses spoponderunt, nostro sumtu ex parte alendum. Bonum verò factum quod paucarum civitatum legati qui conventui illi interfuerunt, refragati sunt isti decreto, & domum rem omnem denunciandi spacium sibi poposcerunt.

Ad

Ad III. Fatemur meritò urbis Monasteriensis fatum miserabile esse. (*Hic describatur breviter miseria istius civitatis sub Anabaptistarum tyrannide è Sleidano nostro.*) Fatemur & hoc, ni maturè incendium illud exstinguatur, nobis quoque & toti Germaniæ exitiosum id futurum.

Ad IV. Non deerunt equidem senatus populusque consilio auxiliove publicæ omnium salutis, attamen ut rectè atque ordine omnia agantur exposcunt. Non habent pauci Episcopi & Principes pauciores potestatem quidquam decernendi quod unà obliget civitates. Præsertim si illæ partim contraxerint, partim ne quidem sint auditi. Neque vero in animum inducere possunt rectores civitatum, id agi ut salutare imperii nostri ordinationes invertantur, & summa imis misceantur. Quod si majorum, uti par est vestigiis insistere cupimus, Cæsaris & omnium ordinum suffragia ante expectemus, quam oneris quidquam nobis imponi patiamur. Itaque, ut quod sentio & in mandatis habeo liberè expromam, decretum ad Confluentes factum irritum esse jubet nostra civitas, ita tamen animata, ut quicquid de monasteriensi tumultu, communi ope sedando, in publico omnium ordinum conventu, deinceps fuerit decretum, huic exsequendo auxilium suum & symbolam hautquaquam sit denegatura.

*Matthiæ Heldi Cæs. legati oratio ad Protestantes
in Conventu Smalcaldico.*

Joh. Sleidanus lib. xi. pag. 297. *Heldus cum Smalcaldiam venisset in omnium confessu verba facit. &c.*

I. Cæsar probè meminit, quid majestati ejus Genuæ nuper proposuerint Protestantium legati (*erant tria capita, à Sleidano pag. præced. enumerata*) quibus responsum certum reddere tum haut potuit, bello in Galliæ regem adornando totus occupatus. Discessurus autem ex Italia in Hispaniam suam mandata mihi dedit, quæ ea qua par est fide vobis exponam. Non statueram autem nisi cum Saxonie Electore & Hassiæ Landgravio agere, qui cum socios etiam suos adesse consultius judicarint, haut repugno.

II. Salute ergo multa nunciata, Cæsar, lætatur, sparsos de foedere Gallico & Britannico, rumores falsos esse. Fidem enim habet adeo diligenter se purgantibus, atque ea afferentibus unde innocentia patefcat. Itaque & agnoscit & prædicat fidelitatem vestram & hortatur magnopere ut etiam atque etiam à Gallorum fraudibus vobis caveatis. Neque enim illi Germaniæ salutem sed suum dominatum unice intendunt.

III. Summum tribunal Cæsareum de civium imperii forensibus controversiis, & porro, uti par est, cognoscet, at de iis, quæ ad religionis illud, deplo-

ran-

randum sanè, diffidium pertinent, capitibus, cum alterius fori illa sint, nihil decernet. Id enim severè Cæsar interdixit. Hoc verò dum cavent Iudices, atque interim, quod iudicii illorum est, faciunt, variè se à vobis obturbari queruntur, quod nefas est, & Cæsareæ majestati haut ferendum.

IV. Extremum postulatum, nempe ut iis, qui post Norimbergicam pacificationem, à Romana ecclesia deficiunt, & in idem fœdus recipi cupiunt, frui illo liceat, altioris est indaginis (*rationes vide apud Sleidanum pag. 298.*) faciet tamen Cæsar quod æquum & patriæ salutare erit. Quiescent interim Protestantes, & concilij generalis congregationem expectabunt, quo certa spes est, omnem illum de religione dissensum iri compositum.

XLIII.

Protestantium responsum.

Ad I. Sacræ Cæsareæ majestati gratias agimus longè maximas quod & salutem impertire & nostræ petitionis, Genuam delatæ memor, per Te, Domine Pro-Cancellarie, clementissimum responsum nobis reddere voluerit. Acceptum etiam est quod Tu, in causa quæ nec ad Saxonie Electorem nec Hassiæ Lantgravium tantummodo attinet, sed communem omnium Protestantium incolumitatem comprehendit, fociorum nostrorum convocationem atque præsentiam æquo animo accipias, & ratam habeas.

Ad

Ad II. De nostra cum externis regibus, à malevolis ficta, pactione ita nuper nos purgavimus, ut famæ illius figmentum jam nunc eluceat, & , qua re maxime lætamur, Cæsarea majestas innocentiam nostram planè agnoscat. Non sunt ignotæ nobis Gallorum fraudes, & quantum inde periculum Germaniæ nostræ immineat, itaque eo studiosius nobis cavebimus.

Ad III. Tribunal Spirense limites officii sui excedere, & ad suum revocare arbitrium, quod fori est alterius, & multo alterius, tam est certum, quam quod certissimum. Etenim de bonis temporalibus decernit ex mente curiæ Romanæ, omnibus nobis infensissimæ. Quod velex Hamburgensium illegitima condemnatione nobis liquet. *Vide Sleidanum pag. 300, & 301.*

Ad IV. Æquissima omnino est illa ad Cæsarem nostra petitio, qua Evangelicæ veritatis professionem in Germania liberam omnibus & indemnem esse oramus. Quod ne impediatur, omnes denuo obsecramus. Neque obstat, quod secius quiddam promississe videntur Ordines nonnulli, id enim partim factum non est, partim ea lege factum, si intra semestrem concilium indicatur; quod cum hætenus frustra expectetur, non poterit, nec debet libertas divini cultus, humano constringi arbitrio. *Vide Sleid. pag. 301, & 302.*

*Nobilium & Civitatum Ducatus Saxonie legatio ad
Henricum Ducem Saxonie.*

Joh. Sleidanus lib. xii. pag. 343. *Ad exitum hujus
conventus, Aprilis die vigesimo quarto moritur Saxonie
Princeps Georgius, &c.*

I. Georgius, Princeps noster, jam grandævus,
& adversa valetudine, mortalitatis suæ admonitus,
testamento suo, Te, Henrice, Dux Saxonie, tuosque
filios Mauricium & Augustum, hæredes instituit, ea
lege, ut Domino mutato, non mutetur tamen prisca
religio. Hanc ultimam voluntatem suam cum no-
biscum communicaret Dux noster Georgius, simul
id poposcit, ut ad observationem ejus juramento nos
adstringeremus. Nos verò pro ea fide qua publicæ
quieti consulere debemus, periculosæ plenum opus
alex suscipere ante noluimus, quam Te Dux Serenis-
sime conveniremus.

II. Intelligis autem, clementissime Domine,
citra monitum nostrum, quæ sit vis ultimarum vo-
luntatum, & quam religiosa atque necessaria, ab o-
mnibus meritò censeatur, earundem observatio. Nec
ignoras, quantum periculum, non nobis tantum, sed
& Tibi atque posteris tuis immineat, si eam conditio-
nem, quam pro sua erga Romanam ecclesiam reve-
rentia seriò requirit noster Princeps, tu renuas, at-
que interim Cæsari & Ferdinando regi testamenti
hujus

hujus principalis exsequutio, simulque ducatûs ipsius occupatio indulgeatur.

III. Quare rogamus demissè, ut quod divinitus tibi Tuisque filiis haut multò post deferetur imperium, religiosè accipias, & quando Dux noster ita vult, sanctè nobis contestetur, Te ubi hac Saxoniae provincia, fratris tui, Domini nostri, beneficio potitus fueris, veteres ritus, antiquam doctrinam Romanam Catholicam & totam hierarchiam ecclesiasticam relicturum in eo statu, in quo Deo volente, illam propediem nanciscèris; simul ad eandem observationem filios quoque tuos & successores obligaturum. Huc si Te adstringes, Princeps Serenissime, fratris Tui ultimæ ac erga Te benignissimæ voluntati satisfacies, & non tantum provinciæ ipsius, sed etiam omnium bonorum ejus allodialium, omnis pecuniæ, cujus grandis summa præsto est, omnis preciosæ supellectilis, omnium gemmarum, omnis auri argentiq; hæres eris. Annue igitur, Domine clementissime, atque expectatissimo responso tuo & fratri & omnibus subditis hoc gratificare.

XLV.

Henrici Saxoniae Ducis responsum.

Ad I. Quod fraterni testamenti summam mecum communicare, nec ejus observationem juratò polliceri ante volueritis, quam me adiissetis, vestri fuit officij, erga me, qui, si quid fratri humanitus contingeret

tinget etiam citra testamentum ejus omni jure in Principatum succedam, & legitimus vester ero Dominus.

Ad II. Non miror autem fratrem meum absurdam adeo conditionem testamento suo inseruisse; ea enim fuit, & est in papisticis superstitionibus tuendis pertinacia illius, is monachorum instinctus & perpetuus afflatus, ut non potuerit aliter, quin hoc ita conaretur. Me verò ubi terris ejus, Deo volente, positus fuero, non latebit quousque valeat ultima fratris eaque superstitiosa dispositio, & quid deceat divina Evangelij luce collustratum Principem. Nec à Cæsare aut rege Ferdinando mihi metuo, qui Deum, omni humano potentatu superiorem, habeo Præsidentem. Cujus gloriæ quo magis serviero, eo contra vim hostilem ero tutior.

Ad III. Illud maximè miror aureo hamo vos piscatum venisse, me, qui minimè egeo, & divinum sanæ doctrinæ depositum, auro contra carum habeo. Atque ut quod res est dicam, legatio vestra imaginem referre videtur pollicitationis, quam servatori generis nostri satanas fecit, dum omnium regnorum mundi oblatione stipulabatur sui adorationem. Tantum verò abest ut auri argentique fraterni massa, splendens illud lutum, à coelestis doctrinæ libera professione, & legitima propagatione me dimovere possit, ut ne totius quidem orbis terrarum gazas, cum hac Evangelij luce, quæ divinitus no-

nobis effulsit, commutare cupiam. Quare Deo commite ite domum, & salutem à me nunciate ijs qui vos ablegarunt. Ego quod muneris mei erit non negligam, de vestro obsequio paria mihi spondens.

XLVI.

Funere Guilielmi Budæi.

Joh. Sleidanus lib. xiii. pag. 370. *Augusto mense vitam finiit Lutetia Guilielmus Budæus, &c.*

I. Nī veterum nonnullorum querimoniam, quæ de vitæ humanæ brevitæ, & brutorum quorundam animalium longævitate cum natura rerum expostularunt, planè iniquam censeremus, eadem nos quoque nunc uteremur, dum vir summus Guilielmus Budæus Jctus, libellorum supplicum magister, & à tot jam annis impiger, fidelis, quin necessarius regis nostri minister, febri primum afflictus, & non multo post magno nostrum omnium, majore regis ipsius dolore, est extinctus atque è medio ablati.

II. Etenim cum excellens ingenium viri, & veræ probitati devotum animus, linguarum Græcæ & Latinæ, legum Romanarum, & omnis antiquitatis exquisitam scientiam, ejusdemque per universam Galliam propagandæ studium indefessum, & quantum hac in re jam tum præstiterit, ac præstare deinceps potuerit, expendimus, abesse parum poterit, quin quisquam forte nostrum pariter cum priscis nonnullis queri, atque indignari incipiat, cervis & corni-

cornicibus, brutisque animalibus alijs, multo amplius vitæ spacium indulgeri, quàm optimè de rep. de rectis studijs, de toto genere humano merentibus & merituris hominibus. Non recensebo hic acris ingenij & industriæ ejus præclaros foetus, libros in utraque lingua, sermone tam soluto quam ligato, ad reconditas literas, ad antiquitatem, ad philosophiam, ad iuris scientiam, ad rectam horum omnium disciplinam illustrandam, eruditè, eleganter, solidè elaboratos; quippe qui non in oculis tantum, sed & in manibus doctorum versantur. Nec memorabo quos pro regis & regni salute, sustinuerit, cum alios, tum in legatione ad urbem Romam, labores. Vnum illud consilium, quo Regi nostro persuasit, ut trium linguarum Hebrææ, Græcæ, Latinæ, Philosophiæ item, Medicinæ & Mathematicarum artium Professores, amplissimis stipendijs, constitueret, perpetuæ ejus atque immortalis laudi sufficit. Horum enim ope lux litteris & per litteras veritati in Gallia, atque adeo tota in Europa restituta est.

III. Talem virum licet ægerrimè amiserimus, nefas tamen est acerbius quiritari, & cum natura rerum expostulare, cum ad Deum respicere, atque in ejus providentia acquiescere nostrum sit officium. Hujus enim sapientia eos homini indulsit annos, qui, si bene disponantur, sufficiunt. Benignitatis autem divinæ est, quod ultra septuagesimum ætatis annum,

magnis laboribus fatigatum, dimisit tandem ex hoc ergastulo, & ad meliorem, beatiorēque vitam transtulit. Quo cum Budæus noster, jam penetraverit, nos gratulamur illi potius hanc beatam & perpetuam felicitatem, atque ut animæ illius bene sit, & corporis exsuvijis magno illo die redivivis, illa denuo jungatur, ex animo vovemus.

IV. Est vero & hoc virtutis beati Budæi nostri illustre specimen, quod citra omnem pompam funebrem humari voluit. Quod ipsum cum ab hæredibus, uti par erat, studiosè fuerit observatum, non potuerunt tamen committere, quin vos, viri amplissimi, tanquam defuncti amicos singulares ad has exsequias invitarent. Cui invitationi, cum pro vestra erga beatum virum benevolentia benignè obsequuti, ad sepulcrum usque corpus ex argue comitati fueritis, gratias vobis agunt relictī, singulis bene precantur, & invicem pro viribus benignè se facturos sanctè promittunt.

XLVII.

Legatio Ferd. Rom. Imp. & Ordinum imperij ad Saxonem & Landgr. VVolferbytum obfidentes.

Sleidanus lib. xiv. pag. 411. Prius quam Vienna discederet Ferdinandus, Noribergam iturus ad conventum, de bello Brunsvicensi certior factus, per internuncium fuerat debortatus ab instituto: nunc autem ubi Noriber-

gam venisset, de communi consilio missi fuerunt legati, quorum hæc erat orationis summa, &c.

I. S. Cæsareæ Maj. ad comitia Norimb. legati, Ferdinandus item Rex Rom. & omnes illic congregati Ordines pro suo erga patriæ tranquillitatem desiderio & officio bellum hoc vestrum, inconsultis, imò invitis Ordinibus, susceptum, communicatis consiliis sollicitè expedientes, induxerant in animum fore, ut seriæ per internuncium à Rege Rom. factæ dehortationi paruiissetis, id enim & reverentia Regi debita, & salus publica, & majorum vestrorum laudabile exemplum exigebant. Quando autem justum hoc obsequium, neque monitus superiorum, neque vestra intempestivè bellandi cupiditas à vobis impetrare potuit, communi omnium Norinbergæ congregatorum Statuum nomine ad vos ablegati sumus, ut quid Cæsar, Rex Ferdinandus, & Ordines omnes de hac expeditione vestra sentiant, & quid vos facere velint, vobis exponeremus.

II. Non probant Ordines Henrici Ducis Brunsvicensis actiones, Cæsaris & Ferdinandi severis dehortationibus planè adversas, sed neque hanc quam vos iniistis viâ, approbare, ullo modo possunt; neque enim armis & militaribus copiis, sed legibus agere contra imperii Principem oportet, hac præsertim tempestate, quâ Germaniæ nostræ robur omne non intestinis bellis atterendum, sed adversus truculentum

tum totius Christiani orbis hostem Turcam sollicitè colligendum est, & conservandum.

III. Quare si commune periculum Germaniæ, si gemitus civili hoc motu afflictorum, si laudabilia majorum vestrorum exempla, si Cæsaris majestas & omnium Ordinum sollicitudo, si patriæ salus, vobis cordi est, solvite obsidionem, inconsultò susceptam, & certo Saxoniam damno adhuc continuatam, & potius quicquid est vobis armorum ac copiarum militarium in publicum hostem nobiscum convertite. Spondent Cæsar, Rex, & omnes ordines, se commo- diore & reip. nostræ minus exitiali viâ, Henricum Ducem Brunsvicensem pacaturos, atque ut sociis vestris molestus esse desinat, junctis consiliis viribus- que perfecturos.

XLIIIX.

Saxonis & Landgravij responsum.

Ad I. S. Cæsareæ Majestatis, ejusdemque fra- tris, Romanorum regis, & Ordinum Norimbergæ congregatorum pro Germaniæ tranquillitate vigi- lantia atque sollicitudo, ut antehac, ita nunc quoque patescit, cum Serenissimos Principes, Saxoniam Ele- ctorem & Hassiæ Landgravium, missis legatis, officij sui humaniter admonere voluerunt. Est horum Principum, Dominorum meorum, idem planè sco- pus, nempe communis patriæ tranquillitatem tueri, & temeraria paucorum consilia disturbare. Hoc consi-

consilio, nec profecto ullo alio, arma ista sumta sunt, & urbis arcisque VVolfenbüttelensis obsidio, quam videtis, magno sumtu instituta.

Ad II. Quanta Henrici junioris Ducis Brunf. in Smalcaldici foederis nostri socios, in Goslariam imprimis & Brunsvicum urbem, adhuc fuerit & esse pergat inclementia, quam immanibus conviciis Saxoniae Electorem & Hassiae Landgravium, primicerii illius, omni honestate neglecta, prosciderint, & quod minimè omnium ferendum est, quam contumaciter, non Ferdinandi tantum regis Romanorum, sed & Caesaris ipsius mandata spreverit, notissimum est, & Caesari ipsi, ut modo intelleximus, valde improbatum. Quare ad legum tarda atque imbellia auxilia ne quicquam respicimus, quando cum tali nobis res est, qui legum omnium, & summarum potestatum alto supercilio est contemtor.

Ad III. Armis ergo coercenda est intolerabilis hæc contumacia, quorum justitiam, Caesar atque Ordines ut agnoscant, approbentque, nec cursum ullo modo impediant, valdè rogantur. Sanctè pollicentur Principes nostri, se nihilominus in Turcicum bellum auxilia, commeatus, pecuniam, milites, suppeditaturos, adeoque omnes illas, quas coram aspiciatis copias adversus Turcam educturos, simulatque hoc tam necessario bello fuerint defuncti.

*Protestantism ad Cæsarem oratio Spiræ
habita.*

Joh. Sleidanus lib. xv. pag. 429. *Cum sub exitum
Iulii Spiram Cæsar venisset Protestantes eò mittunt legatos,
Franciscum Burcartum &c.*

I. Majestati Tuæ, Cæsar, demississimè gratias agi-
mus quod in conspectum tuum nos admittere volue-
ris, atque ut vota & preces nostras clementissimè ex-
audias, subjectissimè rogamus. Et primo quidem
memore est majestas Tua, quod ante plures annos in
conventu Norimbergensi totius Germaniæ pax sit
sancita, & sub gravi pœna interdictum, ne religionis
causa cuiquam ulla creetur molestia. *Vide Sleid lib.
8. pag. 227.* Hoc tam salutare, tam necessarium de-
cretum religiosè observari, neque cuiquam nostrum,
ob divinæ veritatis liberam professionem, ulterius
vim inferri, devotè oramus.

II. Quam multipliciter verò contra hanc pu-
blicæ pacis sanctionem Norimbergensem, adhuc sit
peccatum, nostræ sæpius repetitæ, ceterum adhuc
irritæ, querimoniæ abundè testantur. Nulli verò
gravius nos affligunt quam iudices Spirensis tribuna-
lis, qui infensissimum in nos odium suum tot iniquis
sententiis apertè produnt. Reformatio quidem il-
lorum Ratisbonæ pridem est decreta, necdum tamen
instituta. Non possumus itaque nos pro legitimis
causa-

causarum nostrarum iudicibus illos agnoscere, neque citationibus illorum, nedum decretis, parere, nisi prius æquiores alii surrogentur, & nostræ quoque Confessionis socii inter iudices illos allegantur. *Vide Sleidanum lib. hujus pag. 420.*

III. De Henrici quoque Ducis Brunsvicensis gravissimis injuriis quibus contra Cæsarea mandata socios nostros, Goslarum in primis & Brunsvicum, afflixit, frustra adhuc conquesti sumus. Non potuimus itaque non violentiæ ejus compescendæ, legitimo uti remedio, cujus justitiam parati sumus liquido demonstrare, simulatque coram peritis & æquitatis amantibus arbitris causam hanc disceptari, à S. Cæsarea majestate nobis indulgebatur.

IV. Denique & tributorum magnitudo ac summa inæqualitas gravat confessionis nostræ socios, dum multi ultra vires suas onerantur nec census & proventuum, sed religionis ratio, in his assignationibus habetur quo fit ut præ aliis nostri maximè tam pecuniâ quam militari inhospitatione premantur.

V. Prohibe, Cæsar, has inimicorum nostrorum iniquitates, & nos contra Turcam & publica pericula alia volentes lubentesque conferemus, quod nunc in civiles dissensiones ac injurias profundere compellimur.

L.

Cæsaris per ministrum responsio.

Ad I. Cæsar benigna aures vestram attendit

K 2

sermo

sermonem, atque ut nihil adhuc quod pacandæ Germaniæ faceret, prætermisit, ita nec deinceps operæ suæ parcere cupit, dum exoptatus scopus, tranquillitas publica, obtineatur. Enimverò novistis ipsi, quid in tutelam vestram ante hos XI annos Noribergæ, non decretum tantum, sed & postea confectum fuerit, ut citra perturbationem securi essetis, quæ quidem ita sunt comparata, ut nisi forte ipsi nolitis, paci vestræ satis sit cautum, ac quid requirere amplius possitis, non appareat.

Ad II. Tribunalis Spirensis emendatio decreta pridem est, & propediem instituetur, sed ordine legitimo. Neque enim indicta causa removeri inde possunt, qui jus & fas violasse arguuntur. Alteram nempe aurem Cæsar istis reservavit. Audientis itaque illis dictus est anni hujus mensis October, quando in facta illorum judicium, ea qua par est severitate, inquiretur, ac si qui præscriptos limites transgressi deprehendantur, debitis punientur modis. Nec refragatur Cæsar vestrorum aliquos, si digni ac fideles æstimabuntur, cooptari.

Ad III. Henrici Ducis Brunsvicensis plerasque actiones Cæsari & Regi hautquaquam approbari, ex iis quæ ante hac gesta sunt, satis liquet. Repetit autem ille suas provincias, feudum Cæsaris, unde per vim ejectus est Cæsare refragante. Quod postulatum ut haut est iniquum, ita quid vobis de eo animi sit, Cæsar avet cognoscere.

Ad

Ad IV. Tributorum moderatio non Cæsaris solus, sed Ordinum omnium est arbitrii, erunt itaque tantisper pendenda, dum communi consilio aliud statuatur. Ceterum si ad præsentem Germaniæ statum maximè periculosum respicietis, facile intellexeritis, non posse illum esse saluum, nisi vires omnes conferantur. Quas & Cæsar multo amplius contri-
bueret, nisi Rex Galliarum & Dux Clivensis avocarent. Inæqualitatis opinio, à suspicione potius quam à re ipsa oriri videtur. Providebit tamen Cæsar primo conventu ut si quid hic latet iniqui, omne adæquetur.

Ad V. Quare id poscit Cæsar, ut quando desiderii vestris partim satisfactum est, partim primo quoque tempore satisfiet; cessetis à civilibus armis, & contra externum potius hostem copias vestras secum educatis.

LI.

*Cæsaris per Granvellinum cum Protestantibus
actio VVormatiæ.*

Joh. Sleid. lib. xvi. pag. 469. *Cæsar interea per Granvellinum & Havium de concilio, deque Turcarum bello cum Protestantibus agit.*

I. Quantum S. Cæsarea majestas operæ adhuc impenderit, ut & dissidium religionis componatur, tollaturque, & Turcæ immanis in Ungariam impetus Germaniæ quoque nostræ periculosus compescatur,

id ut omnibus Ordinibus notissimum est, ita Principes civitatesque protestantes, minimè latet. Spera-
bar Cæsar fore, ut vestri quoque Domini, patriæ tran-
quillitati ac saluti pro se quisque consuleret, quod
cum debitis modis adhuc factum non sit, in mandatis
dedit, ut de periculi magnitudine, & vestro officio
vos admoneremus.

II. Et primò quidem satis constat, atque à vo-
bis ipsis dudum ac sæpius quidem & pertinaciter
propositum est, religionis dissidium omnium com-
modissimè per concilium componi posse. Obsecu-
tus est Cæsar voluntati vestræ, & ut Tridenti conci-
lium universale inchoaretur, non sine multo labore,
tandem perfecit. Vos autem in hoc Christianæ Ec-
clesiæ universali conventu nulli adhuc comparuistis,
neque vestræ à Catholica Romana Ecclesia defectio-
nis causas aut novarum confessionum vestrarum con-
firmationes illic coràm Episcopis, uti par erat, in me-
dium hætenus protulistis.

III. Huc accedit quod concilij hujus decretis,
subtrahere vos velle videmini, quod intolerabile
prorsus est, nec indulgeri vobis ullo modo potest.
Cum enim in concilij convocationem compromisc-
ritis, & huic jam congregato omnes Christiani pa-
rere teneantur, quomodo vos immunes esse, aut ejus-
modi pace frui queatis, quæ generalis concilij, vestri
causa potissimū convocati, decretis vos eximat? Sati-

us no-

us nobis fuerat magno hoc labore & grandibus impensis potius abstinuisse. Nec apparet quam ad ceteros reges atque Principes, quos ad hoc concilium invitavit, Cæsar excusationem reperire possit, si vos ne adesse quidem concilio nedum decretis ejus parere velitis?

IV. Monet itaque Cæsar, adeoque poscit, ut deputatos vestros mittatis Tridentum, sententias vestras illic proponatis, & in illarum decisione à doctoribus facta acquiescatis. Ita fiet ut pernicioso religionis dissidio omni sublato, concordibus animis armisque communem hostem Turcam, Germaniæ iminentem, summovere queamus. Cui tyranno arcendo omnes vires conferre decet fideles & patriæ salutis amantes cives, in quibus & vos Cæsar habebit, si in his trepidis rebus opem vestram promptè exhibebitis.

LII.

Protestantium legati respondent.

Ad I. Domini nostri gratis animis agnoscunt Cæsaris pro tranquillitate publica laudabilem vigilantiam, & plurimos jam tum exantlatos labores. Quibus ut superiores quoque nostri obsequio suo & debito studio respondeant, operam adhuc dederunt gnaviter, & porro quoque dabunt, si modo res ipsorum ante omnia domi in tuto collocabuntur, & quod toties jam rogaverunt, de certa pace quam ne Papa qui-

quidem turbare, aut irritam facere possit, cautio fiat.

Ad II. Provocarunt Principes & civitates nostræ, quod ultro fatemur, ad concilium, nec tale tamen concilium cui Papa præsideat & pro suo arbitrio imperet, sed ad liberum, & in Germania nostra instituendum, in quo tuto comparere, & de Papæ ipsius ac collegii Cardinalium necessaria reformatione, tum de variis in ecclesiam injectis corruptelis, è Dei verbo nostras expromere sententias liceret. Quod cum Tridenti medios inter hostes nobis permitti nequeat, nostra ad concilium illud profectio, non frustra tantum, sed & cum certo vitæ periculo conjuncta foret. Neque sanè occasio à nobis præbenda est ut Constantiensis concilii foeda & ad omnem memoriam detestanda perfidia atque truculentia novo exemplo renovetur Tridenti.

Ad III. Quicquid autem Tridentini convenæ, Romani Papæ, acerrimi hostis nostri, jurati ministri, vel mancipia potius decernent, nullo modo nos obligare poterit aut debebit, qui Pontificii in ecclesiam dominatus neque volam neque vestigium in divinis scripturis ullum deprehendimus, & priscis Christianis illum plane ignotum fuisse scimus. Quam verò crudeliter Papa ejusdemque emissarii in confessores nostros in Italia, in Gallia, in Britannia, in Belgio sævierint, notius est, quam ut commemorari egeat.

egeat. Hujus tam immanis persecutoris nostri, qui hanc mortalem vitam ubi ubi copia datur nobis eripit, & æternâ quoque, si fas ipsi esset, omnes nos excluderet, hujus inquam furiosis decretis nos nostram adstringamus conscientiam? Equidem ut Germana libertate nostra utamur, profitemur palàm, quod si alia ratione paci nostræ consuli nequit, quam ut Tridentinis decretis pareamus, nihil opis contra Turcam conferre poterimus, sed nobis contra injustam vim seorsum providere cogemur.

Ad IV. Deus autem meliora, cujus divina majestas eam Cæsari, ut speramus inspirabit mentem, ut & nostram à concilio isto absentiam clementer accipiat, ac quicquid hostes nostri Tridentini decernant, nobis tamen firmam pacem toties petitam toties promissam ac communi Germaniæ salutis summè necessariam, constituat, & sanctè servet.

LIII.

Protestantium ad Helvetios legatio.

Joh. Sleid. lib. xvii. pag. 516. *Protestantium superioris Germaniæ legati quinta die Julij Badenam Ulma veniunt ad conventus Helvetiorum, &c. Et pag. 531. Helvetij ad nonum Augusti diem iterum Badensi conveniunt & Protestantium legatis quos tunc adesse jusserant, quarto post die respondent, non quidem omnes, verum illi qui sunt religionis Pontificiæ, &c.*

I. Inclytæ Helvetiorum reip. primoribus notum

L

est,

est, Principes quosdam & civitates Germaniæ corruptelis, quæ in ecclesiam sensim invec̃tæ, tandem nimium auctæ erant, emendatis, Evangelij lucem, in f. literis splendentem, in terras suas admisisse. Exarsit ob id Romanus Papa, & Cæsari quoque antea à Protestantibus haut alieno tandem persuasit, ut contra illos bellum instruat, Pontificiis aliisque animatus auxilijs.

II. In hac rerum perturbatione, & Protestantibus omnibus impendenti periculo, hi rogatum veniunt, ne laudabilis Helvetiorum reip. Ordines, in Cæsaris & Papæ R. illaudatum, ac adversum innocentes sancitum foedus se adscribi patiantur; neque vel milite vel commeatu, vel pecunia, & ne transitu quidem externi militis, illos juvent; sed si omnino publico huic incendio restinguendo suis auxiliis præsto esse cupiant, bonæ causæ potius accedant, & incolis suis parti meliori, injuriam propulsare nitenti, militare permittant.

III. Non comparuerunt equidem in Tridentino concilio Protestantes, non quod religionis dissidium componi nolint, sed quod liberum, in Germania ipsa, concilium expetiverint. Quod cum indultum non sit, sed in Tridentini episcopi, Romano Pontifici multis modis arctè devincti urbe, concilium habeatur, & quidem ad Papæ Romani, protestantium acerrimi hostis nutum omnia illic gerantur decernantur.

nanturque, non fuit integrum Protestantibus illuc venire; præsertim cum præter alia Johannis Diazij, ab ipso fratre cæsi, cruentis vestigijs terrerentur. *Narrat cædem hanc Sleidanus sub initium libri XVII.*

IV. Orant itaque Principes & civitates Germaniæ, à quibus huc legati sumus, ut innocentiam suam & justam cum defensionis, tum à concilio Trid. absentia suæ, causam agnoscant approbentque Cantones, & Cæsare ac Pontifice omisso, optimæ causæ milite suo atque opibus succurrant. Spondent invicem, paria se facturos, si quam Cantones opem requirerent.

LIV.

Helvetiorum responsio.

Ad I. Religionis in Germania exortum dissidium ejusdemque in Helvetiam quoque nostram propagatum contagium bonos omnes valdè dudum contristavit, nos præsertim, qui ecclesiæ Catholicæ Romanæ assertores nos profitemur, & ut totam Germaniam, ita Helvetiam quoque omnem in priscae fidei confessione immotam perstitisse exoptaremus. Hoc enim si contigisset, Cæsaris bellum quod imminere vos quiritamini & nos meritò dolemus, sine dubio intermitteretur.

Ad II. Nobis verò jam ante decretum est, huic tam periculoso bello nostram remp. hautquaquam implicare, itaque id quidem vobis gratificabimur, ut

à foedere illo, contra vos, ut perhibetis, inito, nos servemus immunes, nec externo militi, cujus cujus partis ille sit, transitum per nostros fines permittamus: At ut nostris civibus in vestra transire castra permittamus, id verò indulgeri nequit; cum in gravi illa tempestate bellica, quæ imminere videtur, nostros domi continere, & in nostram defensionem illis uti teneamur. Quade causa & illud à vobis poscimus, ut quando invitis nobis, multi civium nostrorum, contra patriæ leges à vobis in militiam vestram sunt conducti, hos redire in patriam suam, & illi potius militare jubeatis. Quod postulatum ut æquissimum est, ita vos illi morem gesturos confidimus.

Ad III. De Protestantium adventu ad concilium non laboramus magnopere Cantones, nos præsertim, qui Romanæ ecclesiæ filij esse perseveramus; Quod obsequium Christiani vicario præstare, si vestris quoque dominis placuisset, pacata esset Germania vestra. De Diazii cæde narravit quædam fama, tam ficti falsique tenax, quam nuncia veri: De qua ubi certum cognoverimus, id sentiemus dicemusque, quod sacra præscribit religio.

Ad IV. Audistis, Principum ac civitatum protestantium Legati, quæ nostra sit de tota hac re sententia ac voluntas, quam ut Dominis vestris plurima à nobis salute nunciata, & pro mutua ope promissa

missa actis gratiis, comiter referre velitis, etiam atque etiam rogamus.

LV.

Ulricus VVirtembergicus Heilbrunni Cæsari fit supplex.

Joh. Sleid. lib. xix. pag. 563. *Quam hæc Ianuarii die tertio, sicut diximus, essent concepta literis, Ulrici Principis legati, quinto post die veniunt Hailbrunum.*

I. Ad sacram Cæsaream majestatem vestram afflicti Principis, Ulrici Ducis VVirtembergici, Domini nostri, mandato ablegati sumus, ut quod ante paucos dies hîc loci ille promisit, ipsa re jam præstetur. Ante omnia vero Majestati Tuæ, Cæsar, humilissimas agit gratias, quod conciliationem, demississimè petitam, Principis Palatini interventu & precibus mitigatus, certis conditionibus tandem indulgere volueris.

II. Agnoscit officij sui fuisse ut ipse comparet, quod cum per afflictam valetudinem præstare nunc quidem nequeat, veniam absentiae suæ petit, sanctè promittens, ipsummet, simul ac convaluerit, adfuturum, & facturum imperata. Interea culpam suam, bello superiore admissam, ultro fatetur, doletque vehementer, id egisse, quod Majestatem tuam, non potuerit non offendere, atque per clementiam tuam rogat oratque, ut ignoscere errori, in gratiam se recipere & sibi atque terris suis parcere deinceps velis.

III. Conditiones reconciliationis scripto nuper comprehensas, nulla exceptâ, ratas habet noster Princeps: nam & Cæsaris decretis parebit, & Saxoni atque Hassio nulla mittet auxilia, sed opem, si quam poterit, feret Cæsari, neque hujus adversariis, ulla intra suos fines permittet commercia. *Vide ceteras conditiones apud Sleidanum pag. præced.*

IV. Quæ quidem omnia cum non recipiat tantum sanctè, sed fideliter sit servaturus, da hoc, quæsumus, ingenio tuo, Cæsar clementissime, & Principem nostrum pedibus tuis per nos advolutum pristina complectere gratia. Mansuetudinis tuæ hoc exemplum singulare & ipse, & omnes miserè afflicti subditi illius gratissimis animis agnoscent, idemque alijs Principibus atque civitatibus, Tuæ Majestati hactenus adversis, incitamento erit, ut, positis armis, pariter ad debitum redeant obsequium.

LVI.

Cæsar per Navium respondet.

Ad I. Quanquam S. Cæsareæ majestati satis causæ, & abundè virium erat, in Principem vestrum, altera jam vice refractarium, debitis modis animadvertere, & provinciâ quam precariò, & Austriacæ domus beneficio obtinet tandem planè exuere, tamen pro insita clementia durius quidquam in illum statuere Cæsar noluit, sed in pacis atque conciliationis propositas conditiones haut ita pridem consensit, quas

quas cum missione ista Princeps vester se impleturum declaret, gratum est Cæsari, quod ad sanam mentem nunc tandem redeat, atque ut constans illa sit atque firma exoptat.

Ad II. Quando itaque eam, qua adhuc adversus Cæsarem usus est, contumaciam ipse agnoscit, improbat, ac deprecatur, adeoque ut conventum est, per vos supplex fit, ipse quoque intra sextam hebdomadam adfuturus, & poenitentiam suam coram est contestaturus, Cæsar, ne à pristina sua clementia desciscere cuiquam fortè videatur, accipit illam satisfactionem, & veniam iis omnibus quæ tam graviter deliquit largitur, adeoque recipit illum in pristinam gratiam, & à subjectis ipsi populo ac terris militares copias, bonæ mentis nimium asperos hortatores, abducet.

Ad III. Non alia tamen lege, quam ut conditiones propositas & acceptas impleat ad unam omnes. *Repetantur illa è Sleidani loco cit.*

Ad IV. Hoc si fecerit in præsens, nec minus deinceps, quoad viveret, in fide & obsequio Cæsaris perseveraverit, omnium contra divina & humana jura, contra sacram Cæsaris majestatem, contra salutare Imperij constitutiones, contra pacta conventa admissorum venia illi erit concessa, & sempiterna oblivio: atque quo in cultu majestati suæ præstando religiosior ille ac constantior in posterum erit, eo in ipsum

& filium successorem & subditos gratia Cæsaris certior erit ac illustrior.

LVII.

*Philippus Hassiæ Lantgravius Cæsari
fit supplex.*

Joh. Sleid. lib. xix. pag. 584. *Eo facto, sub horam quintam post meridiem, ubi Cæsar in solio domi suæ consedit, Electores duo quos dixi Lantgravium adducunt, qui cum ad Cæsarem propius venisset, in genua subsedit, & proxime illum Cancellarius Guntherodus, &c.*

I. Potentissime Cæsar, Philippus Hassiæ Landgravius, belli contra Tuam majestatem adhuc gestitædio, & publicæ quietis cupiditate, & Electorum Saxonis ac Brandenburgici impulsu ac cautione adductus sistit se supplex, ante thronum tuum, ac majestatem tuam graviter offendisse justamque poenam promeruisse, ultrò fatetur; simulque dolet vehementer ob hanc admissam culpam, ac in genua procumbens, poenitentiam testatur suam, Tuæ Cæsar clementiæ, se totum permittens.

II. Rogat verò oratque suppliciter, per sacra omnia, ut ea benignitate qua cum singulari laude clementiæ tuæ erga alios usus, se quoque digneris, des veniam delicto, & poenā proscriptionis, haut injustè, quod fatetur, decretam, cum pristinae tuæ gratiæ indultu commutes, ac se familiamque suam principalem,

Iem, ministros omnes, subditosque, in fidem atque clientelam recipias.

III. Agnoscat hoc, quoad vivet, unà cum filio, posteris & omnibus terræ suæ incolis pro summo beneficio, neque unquam deinceps ab obsequio suo desciscet, sed fidelitatem, obedientiamque, tibi, Cæsar, tanquam capiti Romano-Germanici imperii, firmam atque perennem, humillimè, lubentissimè meritissimeque præstabit.

LIIIX.

Cæsar per Georg. Seldium respondet.

Ad I. Habet sanè Landgravius justam dolendi causam, ob temerè susceptum bellum, ob contumaciter adeo ab ipso & impulsu illius à tot alijs spreta atque repudiata Cæsaris mandata, tum etiā ob ingens damnum quod ipse & focii contumaces multis Germaniæ provincijs (*enumerantur illæ à Sleidano pag. præced. 583*) intulerunt.

Ad II. Quanquam autem propterea poenam longè gravissimam, ut ipse fatetur, est promeritus, Cæsar tamen pro nativa benignitate sua, & ob Electorum intercessionem, mitius quam merebatur cum ipso ager, & proscriptione abolita, neque supplicio, neque perpetuo carcere, neque bonis suis illum multabit, sed ipsi ac nobilitati populoque ejus veniam indulgebit.

Ad III. Ea tamen lege, ut deinceps gratis ani-

mis, & ipse & subditi ejus, agnoscant hoc benefici-
um, pacta conventa, ad formulæ traditæ (*summa it-
lius è Sleidano hic recenseri poterit*) præscriptum, ser-
vent, neque unquam Germaniæ pacem exitiali bel-
lo turbare, in animum inducant.

LIX.

Legati regis Poloniae oratio in conventu

Augustano.

Describitur fusè à Joh. Sleidano sub initium libri XX,
quam proinde, citra nostram operam, in partes certas di-
gerere, & ita digestam pronunciare, dicendi studiosus an-
nitetur.

LX.

Prussiae Magistri responsio.

Est hæc à Sleidano ibidem luculenter relata, ut ni-
hil supersit nisi partitio ejusdem, quam suo Marte auditor
noster tentabit.

LXI.

Granvellani ad Saxoniae Ducem captivum oratio,

Cæsaris nomine habita.

Joh. Sleidanus lib. xx. pag. 632. Per Granvellanum
& Atrebatensem Episcopum Cæsar Saxoniae Ducem capti-
vum urgebat, ut decreto pareret, & editi libri (*Interim*) do-
ctrinam sequeretur.

Ima Pars è Sleidani lib. 20. breviter enumeret la-
bores quos pro libro *Interim* conficiendo, corrigen-
do & introducendo Cæsar, concordiae in Germania a-
more, adhuc suscepit.

II da

II^{da}. Ad libri hujus observationem, Saxoniae Ducem captivum invitet his argumentis, 1. quod scripturae S. & Patrum auctoritatibus iste liber fulciatur, 2. quod ab ejus receptione pendeat pax Germaniae, 3. quod ab aliquot Principibus & civitatibus Protestantium liber ille approbetur, recipiaturque.

III^{ta}. Polliceatur captivo Duci gratiam Caesaris singularem, & spem faciat liberationis è molesta captivitate, si decreto Caesaris pareat, & librum *Interim* cum omnibus suis ministris & subditis recipiat atque sequatur.

LXII.

Captivi Ducis Saxoniae responsum.

Ad I. Caesaris pro Germania, religionis dissidio divisa, in concordiam redigenda multiplices labores satis notos ac laudabiles esse, iisdemque felicem successum meritò omnes bonos apprecari.

Ad II. An autem inita à Caesare via Germaniae pacandae sit idonea, meritò à multis dubitari. Librum enim *Interim*, stabilire papismum, nec à Protestantibus tanquam ecclesiarum suarum confessionem, integra conscientia posse recipi; eundem & à Pontificijs ipsis iri repudiatum, quod sacerdotibus conjugium, & laicis calicem coenae dominicae permittat. Se quidem à doctrina Augustanae confessionis, quam à pri-

ma pueritia acceperit & divinarum scripturarum at-
tenta lectione penitus imbiberit, nullo modo rece-
dere, nec librum illum acceptare posse. *Vide plura a-*
pud Sleidanum pag. 632.

Ad III. Cæsaris gratiam & suam libertatem, in
magnis se bonis reputare, sed Dei favorem & con-
scientiæ inviolatam integritatem multo sibi esse po-
tiores, quod ab his æterna salus, seriò sibi expetita,
dependeat. Rogare interim Cæsarem ut ille offen-
sione omni remissa, liberum tandem ad suos dimit-
tat.

LXIII.

In nuptiis Augusti Ducis Saxonie, gratia agun-
tur hospitibus.

Joh. Sleidanus lib. xxi. pag. 648. *Hoc mense, Mau-*
ricij Saxonie Ducis frater Augustus in matrimonium ducit
Christiani Daniae regis filiam Annam, &c.

I. Cum Sereniss. Princeps Augustus Dux Saxo-
niæ, Marchio Misniæ, Landgravius Thuringiæ, Burg-
gravius Magdeburgius, Serenissimi fratris Electoris,
unico filio suo nuper orbat, suasu, de commodo ma-
trimonio familiæ propagandæ causa cogitationem
fussepiisset, illud unicè spectandum sibi esse censuit,
ut Dei numine invocato, & sapientum consilio in-
structus, talem quæ & pietate & virtute & genere &
ætate & formâ excelleret, in vitæ connubialis socie-
tatem sibi deligeret.

II. Atque cum plerasque Germaniæ & vicinorum Principum aulas, animo perlustrasset, in Dantiæ Regis aula reperit quam præ omnibus ambiret, ANNAM, Christiani III filiam, cuius Serenissimæ Principis animi pariter atque corporis dotes, à legatis illuc missis mirificè celebratæ, omnium laudatione majores coràm ab omnibus nunc agnoscuntur, ut hanc tanti regis bellam adeo filiam, vitæ sociam habere in delicijs suis singularibus Dux Saxoniae merito sit numeraturus.

III. Quando autem exoptato matrimonio istè ritè consummando hi dies sunt constituti, atque ad hæc solennia vos invitati benevolè comparuistis, gratias vobis, Hospites, agunt sponsi, longè maximas, id unicè rogantes, ut animis linguisque favere novis nuptis, & dies istos inter epulas & spectacula læti transigere, iisdemque ad finem usque æquis animis interesse velitis.

IV. Hoc tam benignum officium, paribus studijs nunquam non compensare, illustrissimi sponsi eorundemque Serenissimi parentes & propinqui annitentur.

LXIV.

Responsio.

Ad I. Laudabile est omnino & tot imaginum avito splendore dignum, quod Saxoniae Dux Serenissimus florenti ætate, Dei numine adorato, maturo

consilio, Serenissimi fratris Electoris consensu, imò suafu, illustrissimæ stirpis propagandæ desiderio, de legitimo matrimonio ineundo cogitationem suscepit, eandemque jam nunc in rem conferre constituit.

Ad II. Divinitus autem evenisse meritò censemus, quod Principalibus viraginibus alijs omnibus prætulit Serenissimam Principem Annam, Christiani III Daniæ R. filiam, quæ ut è paterna atque avita domo sinceram pietatem & incorruptam sanctæ religionis Evangelicæ veritatem hausit, ita virginalibus cunctis dotibus innutrita est, & adeo exulta, ut amabiliorem & genere ac virtute splendidiorẽ Germania universa Saxonix Duci suppeditare non potuerit.

Ad III. Inprimis autem gratulantur hospites animis linguisque quotquot adsunt omnes, hoc tam illustre & ambobus sponsis aptum conjugium atque ut faustum, felix, prosperum, & multa prole foecundum sit, ex animo precantur. Accidit verò iisdem omnibus longè gratissimum, quod ad solennia nuptiarum jam ante humanissimis litteris invitati, denuò comiter adeo rogantur gaudijs istis constanter interesse, quo nomine gratias & agunt magnas, & nunquã non longe maximas habebunt.

Ad IV. Sancte interim promittunt & sponsis illustrissimis, & Serenissimis eorundem Parentibus cognatisque universis, memores se fore tam insignis
beni-

benignitatis, clementiæ, liberalitatis his diebus exhibendæ, atque officiis, studiis, obsequiisque suis se effecturos, ut nullum invicem gratificandi locum prætermisissum esse, verè possit judicari.

LXV.

Eduardus Angliæ Rex Henrico II^{do} Galliarum

Regi offert insigne periscelidis.

Joh. Sleid. lib. xxii. pag. 677. *Missis deinde legatis utrobique nova necessitudine pacem ambo reges confirmant. Gallus enim Anglici ordinis factus est eques, Anglus contra Gallici.*

I. Dominus meus, Angliæ Rex, Eduardus, ut Galliarum regem armis suis invitatus adhuc oppugnavit, ita summopere lætatur funestum illud & mutuis cladibus damnosissimum bellum æquis conditionibus tandem compositum, & bona fide planè extintum esse. Accidit quoque hæc desideratissima pax Angliæ Proceribus, & omnium ordinum incolis ad unum omnibus longè gratissima, quippe qua factum, ut immanes illæ civium cædes, intolerabilia tributa, sublatio commerciorum aliaque infinita belli mala, cessarint penitus, & veluti aureum quoddam seculum regibus ambobus renasci videatur.

II. Hanc salutarem perpetuæ pacis pactionem cum herus meus sanctè atque inviolabiliter servare prorsum constituerit, ac parem constantiam à Gall. rege sibi spondeat, modum circumspexit per quem suam

suam in hac servanda pace optimam fidem palam testareretur. Non habet autem Anglia excelsius atque augustius certæ amicitiae, quin imo fraternitatis insigne, quam ordinem periscelidis, à rege cognomine, ante hos ducentos annos laudabili fine institutum, cujus insignia, ut Imperatoribus, Regibus ac Principibus, in arctioris necessitudinis tesseram Angliæ reges antehac tribuerunt, ita Galliarum quoque regi, in fratris locum dilecto, volenti lubentique eadem conferre Rex meus nuper decrevit.

III. Cujus decreti exsequutionem cum Rex Serenissimus mihi demandaverit, atque in hanc rem diplomate, magno sigillo Angliæ munito, atque in omnium conspectum hic producto, me instruxerit, ego ut quod muneris mei nunc est ritè peragam, vos quotquot hic adestis rei jam gerendæ testes appello, & quod felix sit faustumque nomine potentissimi Regis mei, offero Tibi, Rex Galliarum Serenissime, insigne Ordinis periscelidis, ejus nempe Ordinis, qui ut omnium antiquissimus, ita quoque illustrissimus est, & ab Impp. Regib. ac Principibus cum veneratione acceptus ac gestatus. Quod regium ornamentum ut è manibus Serenissimi Regis mei benevolè accipias & tanquam fidæ amicitiae atque fraternitatis indubitatum monumentum censeas habeasque, etiam atque etiam rogo.

IV. Faxit Dominus ut amicitia hoc arctissimæ
conjun-

conjunctionis signo inter duo regna firmata perennis sit, nec ullo casu interrupta.

LXVI.

Regis Gall. responsio.

Ad I. Galliarum rex cupide attendit, omnia quæ Rex Angliæ, sinceræ & constantis amicitiae testandæ causa, per Legatum suum protulit. Et primo quidem lætatur & ipse quod exitiabile bellum honesta pace inita tandem est sopitum. Speratque fore, ut non multò post fructus quoque pacis utrobique conspiciantur, tuta nempe itinera, imperturbata agricultio, vigor commerciorum.

Ad II. Dabit pariter & Galliæ rex omnem operam, ut quæ post graves adeo belli clades, concordibus suffragiis, cupide inita est pax, incorruptè serveatur, nec vel latum unguem à formula foederis recedatur. Quod quidem cum regiæ manus suæ subscriptione, & solenni juramento nuper confirmaverit, denudò verbis operosè contestari censet supervacuum.

Ad III. Laudabile verò est Regis Angliæ consilium, dum sancitæ pacis fidam observationem illustri symbolo venit confirmatum, oblatione videlicet insignium periscelidis. Cujus celeberrimi Ordinis splendidum decus, ut à Sigismundo, Alberto Austriaco, Frederico III^{to}, Maximiliano I Imperatoribus, à beatissimo item parente suo Francisco Galliarum rege venerabiliter susceptum & gestatum esse, Rex noster

probè recordatur, ita idem insigne ab Angliæ rege fraterno planè animo jam nunc oblatum, venerabundus accipit, eodemque ornatus in publico nunquam non comparebit. Agit verò pro honore hoc sibi habito debitas gratias, id operam daturus, ut hoc singularis cujusdam societatis imò fraternitatis insigne initam modo pacem arctius adstringat, eandemque, dum vita erit, tueatur.

Ad IV. Erit sanè hujus à rege Angliæ sibi delati decoris, Rex noster, quoad vivet, memor, idque mutuis suis testabitur officiis. Iungit interim Angliæ regis pio voto suum quoque Rex Galliarum, & ut amicitia bona fide conciliata, jam hac quoque regia fasciâ confirmata, stabilis atque inconcussa perseveret, Deum comprecatur.

LXVII.

Mauricius Sax. El. Concionatores Magdeburgicos objurgat.

Joh. Sleid. lib. xxiii. pag. 723. *Concionatores deinde convocari jubet ac per consiliarios de injuria sibi facta queritur, propter editos ab ipsis libellos, atque picturas, &c.*

I. Quem finem fortita sit temeraria urbis contra Cæsarem militia atque contumacia, jam nunc est in aprico, & ingenti damno auditoribus vestris & vobismet ipsis, magno omnium vestrum cum dolore, tandem compertum. Deus nimirum opt. max. qui

qui summos magistratus constituit, & obsequium illis præstandum ordinavit, ultor quoque est refractorum & cum suæ tum vicariæ majestatis severus vindex.

II. Non debuissetis autem, Vos, qui Deo ministerium vestrum consecratis, quidquam divinæ ordinationi (adversum vel sermone vel exemplo approbare, nedum in Mauricium Electorem, Evangelicæ doctrinæ religiosum sectatorem, libellos & picturas, optimi Principis famam arrodentes, in publicum emittere. Etenim ab Evangelica doctrina illum descivisse, æquè fictum est vanumque, atque illud, vestram urbem ob veritatis professionem jussu Cæsaris ab Electore oppugnatam esse.

III. Et sanè si humanis adfectibus quidquam indulgere cuperet Elector, satis causæ foret, in vos quoque animadvertere severius, atque eam poenam quæ refractariis & famosorum libellorum promulgatoribus, aut certè approbatoribus, est constituta, vobis irrogare. Cæterum & religioni quam vobiscum, quicquid obtrectatores calumniantur, eandem profitetur, & reip., hæc omnia ultro condonat, ea tamen lege, ut sanctissimi muneris vestri & cujusdomini sitis ministri, probè memores, cautius deinceps & rectius agatis.

IV. Inprimis illud exposcit ut pacificationis initæ conditionibus vestros attemperetis sermones,

ad veram erga Deum pietatem, ad obsequium erga magistratum populum exhortemini, publicas pro Cæsare, & pro se quoque in templis fundatis preces. Hoc si feceritis, urbis vestræ è belli tempestate, ad pacem traductæ, tranquillitas erit constans & perpetua.

LXIX.

Concionatorum responsio.

Ad I. Grave illud bellum urbi nostræ per tot annos infestum, & propemodum exitiale, Divini numinis providentia, & Serenissimi Electoris felicibus armis ad exitum tandem perductum esse, ut civitas tota nobiscum lætatur, ita nos in primis Serenissimæ Celsitudini illius prosperum hunc suscepti belli eventum gratulamur.

Ad II. Fecimus nos, ut antehac pacatis, ita nuper quoque bellicis temporibus, nostrum officium, neque quidquam quod vel majestati Cæsaris, quem ut summum magistratum veneramus, vel Imperij Constitutionibus adversaretur, admisimus; ad Deum interim, cujus sancto nomini & honori propagando devoti sumus, omnium maxime respicientes. Famosos libellos, & Romani Papæ fraudes ob oculos ponentes picturas, nos nulli evulgavimus; nec tamen quidquam in his imaginibus quod à veritate sit alienum deprehendimus. In terris Serenissimi Electoris intra hoc triennium haut paucos ab
agnita

agnita Evangelij veritate descivisse, in comperto est. Urbem vero nostram ob Augustanæ confessionis; constantem professionem armis petitam esse, liquido apparet, modo ad auctores belli respiciamus.

Ad III. Clementiam Electoris erga nos gratis animis demissè agnoscimus, atque ut nullius criminis quod Magistratus in nos animadversionem mereatur, conscij nobis sumus, ita deinceps quoque officij nostri partes omni animo atque opera explebimus.

Ad IV. Neque verò omittemus porro, quod adhuc religiosè factum est, ad debitam superioribus obedientiam hortari populum; Deum vero adorabimus ut salutaria pacis consilia Cæsari inspiret, servet Electorem, & dissipet Tridentini concilij in veram Christi ecclesiam perniciosas molitiones.

LXX.

Principum Germaniæ ad Regem Galliarum postulata.

Sleid. lib. xxiv. pag. 765. Huc (VVeissenburgum) ad regem (Galliarum, Henr. II) venerunt Legati à Palatino Principe, à Moguntino, &c.

I. Quod afflictis Germaniæ rebus, tua ope, Rex potentissime, succurrere volueris, Domini nostri agnoscunt merito gratis animis. Cum autem unicè providendum sit, ne remedium morbo ipso sit deterius, rogatum venimus, ut disciplinam militarem

adstringere arctius, parcere miseræ multitudinī, vastationem agrorum inhibere, & exercitum tuum provincijs dominorum nostrorum nimium gravem, jam nunc abducere ne graveris.

II. Et quoniam pacis causa bellum geritur, quæsumus, rex Serenissime, ut ad pacis consilia animum applicare, atque hanc omnibus viribus promovere velis. Illius obtinendæ causa nos Cæsarem imploravimus, deinceps quoque id facturi. Nec de eventu dubitamus, modo Tibi, Rex, idem pacis studium cordi sit, & bello potius habeatur.

III. Foedus ad quod dominos nostros clementer invitas, ita est comparatum, ut annuere illi nunc statim ipsi seorsum nequeant. Neque enim ignoras, qua lege Cæsari ac toti imperio sint devincti. Quibus inscijs, atque inconsultis, extero se in societatem tradere, fidei & famæ illorum foret adversum. Non omittent tamen omnem dare operam, ut pax publica tandem constituatur.

IV. Denique rogamus, Argentinae, Imperij Romano-Germanici liberæ civitati parcas, & eâ quâ apud Albertum Brandenb. auctoritate polles, efficias, uti Episcopum VVirceburgensem, Imperij nostri illustre membrum, mitius ille tractet & humanius.

LXX.

Regis Gall. responsum.

Ad I. Germaniæ libertati vindicandæ libenter

ter se succurrisse, eidem deinceps quoque, si premarur, auxilijs suis præsto futurum. De militum ferocia & rapinis querimoiã audire, triste sibi esse. Cavisse omni opera, ne quid daretur damni, & flagitia severè punivisse. Non posse militarem disciplinam adeo strictè administrari, quin licentia interdum evagetur. Obtinuisse se finem, cujus gratia copias adduxerit. Principes enim captivos iri liberatum. Itaque in eo esse ut reducat exercitum.

Ad II. Pacem vel maximè sibi esse cordè, & nunquam non fore. Libertatem Germaniæ à se jam esse restitutam, videant ipsi ne denuo perdant, sed pacem ejusmodi cum Cæsare ineant, quæ fida sit & constans, nec novi belli dolosam contineat materiam.

Ad III. De foedere, si oblata conditio displicet, differri illud posse, quanquam quomodo citra hujusmodi pactionem cum exteris, Protestantium res in Germania salvæ esse queant, non appareat. Cum enim ipsi suis in Imperio hostibus, pares non sint, nialiena auxilia advocent, fore ut succumbant. Esto interim foederis ista oblatio, regis erga Protestantes certæ benevolentia signum.

Ad IV. Argentoratensium militum multa fuit in regios protervia, quam ulcisci par erat, dabit autem hoc rex & suæ clementiæ & vestræ petitioni, ac civitati illi parcat; simulque Albertum Brandenburgicum

gicum serio monebit, ne quid acerbius deinceps in Episcopum VVirceburgensem aut ipse statuatur, aut à milite suo perpetrari permittat.

LXXI.

Funere Mauricij El. Saxoniae.

Sleidanus lib. xxv. pag. 801. *Cum jam non longè dissiderent ambo exercitus praelium committitur; à multa dimicatione, penes Mauricium fuit ejus diei victoria. Sed ipse tormento manuario trajectus ad ilia, biduo post vitam finit.*

Pars I. Contineat elogium Mauricii Saxoniae Electoris immaturâ morte extincti. Laudatio hæc petatur 1. à genere illustri 2. ab educatione provida 3. à rebus pro religione, & pro Germaniae libertate gestis. Narrantur à Sleidano passim. 4. ab iis quæ sub mortem piè dixit fecitque. *Vide illa apud Thuan. lib. XII.*

Pars II^{da}. Lamentetur, laudabilem hunc Principem, dum publicæ tranquillitatis hostem propulsat, in flore ætatis, mascula sobole nullâ relictâ, extinctum esse.

Pars III^{ta}. Solatium afferat, 1. Dei voluntatem, vitæ ac mortis arbitram, 2. gloriosam in morte ipsa de nefario hoste victoriam, 3. fratris Augusti Ducis Saxoniae, laudatissimi Principis, superstitem vitam, & haut dubiam successionem allegando.

Pars IV^{ta}. Gratias agat funebris pompæ comitibus & defuncto ac superstilibus bene precetur.

LXXII.

*Ferdinandi Regis ad Austriacarum provinciarum
Legatos oratio.*

Sleidanus lib. xxvi. pag. 859. *Sub Idus Ianuarias Au-
striacarum provinciarum legati Viennam conveniunt, &c.*

Pars I. Serenissimus Rex, clementer accipit, pa-
ruisse vos mandato, & ad constitutum diem advenis-
se; gravis causa est cur adesse jussi sitis; obsequium ve-
strum gratiæ quam meretur erit compos.

II. Quanto in discrimine, nostra Germania, in-
primis verò Hungaria, Austria, & Bohemia, versetur,
notissimum omnibus est, qui ad Turcarum progres-
sus, & adversum Christianos immanitates animum
attenderunt. Serpit enim tyrannis illa, gangrænæ in-
star, longius longiusque.

III. Quare si patriæ salus vobis cordi est, agite, ci-
tra omnem moram conferte auxilia, & nervum rerum
gerendarum, pecuniam, ut quantocyus vim vi repel-
lere, & provincias urbesque nostras, aras, focos, con-
juges liberosque & agrum omnem in tuto collocare
queamus.

IV. Hoc si feceritis, & Cæsareæ majestati, & Regi
Romanorū justum obsequiū, & Patriæ, cui sacramento
obligati omnes estis, debitam pietatem præstiteritis.

Austriæ Inferioris Ordines respondent.

Ad I. Ad conventum hunc citati merito compa-
ruimus,

ruimus, qui nec periculum patriæ imminens, nec officij nostri erga Regem partes ignoramus; adventus verò nostri obsequium clementer accipi, magnopere lætamur.

Ad II. Nefas foret, Tyranni Turcici, Christianorū peccatis conflatos progressus, orbi Christiano universo notissimos, nos ignorare. Promovet immanis ille hostis per Hungariam & Slavoniam sensim longius truculentam potentiam suam, in nostras quoque tandem irrepturus terras, ni Deus illum reprimet, & nos vigilaverimus.

Ad III. Non cessabunt verò Austriæ inferioris Ordines imminenti calamitati sua quoque ope succurrere si domi illis & singulorum conscientia, quæ patriam ac vitam ipsam potior est, ante omnia fuerit cautum consultumque. Enimvero quatuordecim jam annis hoc factum volumus, & frustra rogamus, ut Evangelii per Dei filium revelati sincera prædicatio, & religiosa administratio sacramentorum, procul humanis figmentis, nobis indulgeatur. Annue tandem Rex Serme obnixè petentibus, & quam aliis provinciis tuis es largitus, nobis quoque concede liberam sacrorum administrationem.

Ad IV. Hoc si consequemur, Deus, cui illibate mente servire cupimus, Tutor noster erit, Ordines Imperii subsidia sua promptius & uberius conferent, & nos regiis postulatis omnibus, quoad vires nostræ

nostræ ferent, citra omnem moram atque tergiver-
sationem ilicò satisfaciemus.

LXXIV.

In exsequiis Joh. Sleidani.

*Pars Ima. Commemoret mortem Sleidani, cum affe-
ctu; 2da lugeat eandem; tertia solatium afferat. Vtrobique
autem misceantur laudes viri. Quarta gratias agat hospiti-
bus funus comitaturis & addat votum.*

I. Postquã justo Dei judicio variis belli terroribus
civitas nostra hæten' est afflicta, accessit nuper & affli-
ctio altera, lues popularis. Quæ si vel infimæ plebis ali-
quos, vel pessimũ quemq; civem invasisset, minus do-
lendum erat. Corripuit verò illa non unũ adhuc reip.
nostræ necessarium virum, & in his nuperrime Joh.
Sleidanium J.U.L^{tu}m, reip. hujus fidelem ministrum,
nec de nostra tantum civitate, sed & de Regibus &
Principibus, ac de tota Germanorum natione suis of-
ficiis, laboribus, vigiliis, legationibus, & librorum
editorum monumentis, insigniter meritus. Qui post-
quam Dei voluntate primò in tristem viduitatem, in-
de & in gravem morbum incidit, tandem naturæ de-
bitum persolvit, & morte haut quidem satis maturâ,
at beata, ex hac vita discessit.

II. Nemo verò, qui quantum unus ille vir in pu-
blicum bonum contulerit, ac si ultra quinquagesi-
mum ad septuagesimum ætatis annum pervenisset,
porro conferre potuisset, secum cogitat, potest non

altè ingemiscere, cum advertit illas excelsi ingenii ac
 judicij dotes è medio nostrum plane jam sublatas esse,
 facundam illam linguam Germanico, Gallico, Latino
 idiomatibus promptissimam, jam nunc conticescere,
 manus illas, insignium & ad omnem posteritatē com-
 mendabilium monumentorum confectrices, lethali
 frigore enectas, nunc clausas recumbere, illud pietatis
 & omnium virtutum lumen, jacere extinctū, earun-
 demque nobile nuper hospitium, angustos inter asse-
 res ante oculos nostros conclusum jam jam terrā ob-
 ruendum esse. Quæsierim propemodum quid pro-
 fuerit præmaturè adeo defuncto Sleidano nostro in
 Leodiensium, Colonienfium, Lovaniensium, coetibus
 literarijs excellentes audivisse doctores, illustrissimū
 Comitem postea habuisse discipulum, Lutetiā Parisic-
 rum, Genabum, (Orleans) in nobilissimo Galliæ regno
 per ipsos novem annos inhabitasse, evoluisse tot au-
 ctiores, Juris publici privatiq̃ scientiam sudore
 multo parasse, regium fuisse ministrum, tot obiisse
 legationes, tam multos atque præcellentes habuisse
 amicos, fautores, patronos. ? Vsurpet ferè beatus
 Sleidanus hic illud verbum Imperatoris *Omnia fui, con-
 ducit nihil.*

III. Ad mortem fateor evitandam nihil istorum
 omnium conducere potuit, at profuit tamen illud o-
 mne partim ad famæ, partim ad vitæ alterius immor-
 talitatem. Etenim præclara hujus viri in Argentinam,
 alteram

alteram illius patriam, in litterariam remp., sed & in Protestan-
 rium nationem, & Germaniam universam merita, tam sunt il-
 lustria, ut nulla unquam dies è memoria posteritatis delere
 illa queat. Quippe monumentis, ære perennioribus, libris
 nempe, comprehensa. In quibus eminent illi de statu reli-
 gionis & reip. libri xxvi, quibus ea quæ à Maximiliani Imper.
 morte ad nostra usque tempora, in Germania inprimis inter
 partes dissidentes gesta sunt, tam disertè, perspicuè, eleganter,
 plenè, & quod caput est, tam optima fide, est complexus, ut
 dum pietatis, veritatis, & rerum ante gestarum precium erit,
 dum orbis literatus durabit, tam præstantis viri memoria, ho-
 nos, nomen, laudesque sint permanfura. Inprimis autem,
 talem fuisse hunc virum, ad quiddam humana gloria ampli-
 us conducit. Etenim candida illa & pia, ac de patria optimè
 merita anima, inter beatos spiritus, Dei conspectu propiore
 fruitur, & exuviae istæ ante oculos nostros hic constitutæ,
 quanquam terra obruentur, imò in pulverem convertentur,
 tamen Dei potente dextera in vitam revocabuntur, iterum
 futuræ, nec fragile nec mortale ejusdem spiritus hospitium.

IV. Omnibus verò qui ad exsequias ducendas cohone-
 standasque hinc comparuerunt, gratias magnas agunt filiae ge-
 nerique, atque ut liberis parentes, uxoribus maritos Do-
 minus diu fervet, & ad beatam requiem o-
 mnes tandem adducat, ex animo
 apprecantur.

F I N I S.

O 3;

INDEX

INDEX HYPOTHE- SIV M.

- I. Maximiliani I. ad Ordines Imperii oratio. pag. 1.
- II. Alberti Electoris Moguntini responsio pag. 3.
- III. Ejusdem oratio ad Electores post obitum Maximiliani I. Imp. p. 4.
- IV. Electoris Trevirensis oratio adversaria pag. 5.
- V. Elector Mogunt. Carolo V gratulatur coronationem. p. 7.
- VI. Archiep. Salisburg. respondet. p. 8.
- VII. Francisco I. recens natum filium gratulatur Legatus Helvetius
susceptor. pag. 9.
- VIII. Regii Ministri responsio. pag. 11.
- IX. Ferdinandi Archiducis sponsam adventantem excipit prope Vien-
nam summus Minister. pag. 12.
- X. Sponsa nomine Vngarus responder. pag. 14.
- XI. Ludovicus Rex Hungariae ab Ordinibus Imperii petit auxilia
contra Turcam. pag. 15.
- XII. Ordinum imperii responsum. pag. 16.
- XIII. Gratiarum actio in exsequiis Joh. Reuchlini. pag. 17.
- XIV. In funere Ulrici Hutteni. pag. 20.
- XV. Senator regni Danici Christiernum exulare & Fridericum Hol-
satie Ducem Regem creari suadet. pag. 22.
- XVI. Senator alter Christiernum minimè abdicandum contendit. pag. 23.
- XVII. In nuptiis D. Martini Lutheri hospitibus aguntur gratiae. pag. 25.
- XVIII. Responsum primarii hospitis nuptialis. pag. 27.
- XIX. Albertus Magister Teutonici Ordinis petit auxilia contra Po-
lonos. pag. 28.
- XX. Responsum Caesaris & Ordinum. pag. 29.
- XXI. Carolus V. Imp. in uxorem petit Isabellam Lusitania R. soror-
em. pag. 30.
- XXII. Responsio Regis Lusitania. pag. 32.
- XXIII. Joh. Fridericus Dux Saxonia deponderi sibi petit Sibyllam
Joh.

INDEX HYPOTHESIVM.

<i>Joh. Ducis Clivensis f.</i>	<i>pag. 33.</i>
XXIV. <i>Responsio.</i>	<i>pag. 34.</i>
XXV. <i>Fridericus Palatinus & Ordines Imperii Argentinenſibus ex- probrant fœdus cum Helvetiis initum.</i>	<i>pag. 35.</i>
XXVI. <i>Argentinenſium reſponſum.</i>	<i>pag. 37.</i>
XXVII. <i>Carolus V. Ferdinandum fratrem Romanorum Regem cre- andum eſſe ſuadet Electoribus.</i>	<i>pag. 39.</i>
XXVIII. <i>Saxonia Elector contradicit.</i>	<i>pag. 40.</i>
XXIX. <i>Maria Caſaris ſororis in Belgium advenſum ſibi gratulan- tur Ordines.</i>	<i>pag. 42.</i>
XXX. <i>Reginae reſponſum.</i>	<i>ibid.</i>
XXXI. <i>Rex Polonia Alberti Brandenb. proſcriptionē aboleri perit.</i>	<i>p. 43.</i>
XXXII. <i>VValtheri Cronbergi oratio contraria.</i>	<i>pag. 45.</i>
XXXIII. <i>Philippi Haſſia Landgravi ad Franciſcū Gall. R. oratio.</i>	<i>p. 46.</i>
XXXIV. <i>Regis nomine Cancellarius reſpondet.</i>	<i>pag. 48.</i>
XXXV. <i>Vlrico Wirtembergico Wilhelmus Bavarus gratulatur Du- catum receptum.</i>	<i>pag. 50.</i>
XXXVI. <i>Vlrici Wirtembergici reſponſum.</i>	<i>pag. 51.</i>
XXXVII. <i>Franciſco Sfortia Duci Mediolan. nuptias gratulantur Le- gati Helvetii.</i>	<i>pag. 53.</i>
XXXVIII. <i>Summus Principis miniſter reſponder.</i>	<i>pag. 55.</i>
XXXIX. <i>In funere Franciſci Sfortia Ducis Mediolanenſis.</i>	<i>p. 56.</i>
XL. <i>In civitatum Imperii Conventu Eſlingenſi proponitur materia deliberandi.</i>	<i>pag. 59.</i>
XLI. <i>Primi Conſulis ſuffragium.</i>	<i>pag. 60.</i>
XLII. <i>Matthia Heldi Caſ. Legati oratiō ad Proteſtantes in conven- tu Smalcaldico.</i>	<i>pag. 62.</i>
XLIII. <i>Proteſtantium reſponſum.</i>	<i>pag. 63.</i>
XLIV. <i>Nobilium & Civitatum Ducatus Saxonia Legatio ad Henri- cum Ducem Sax.</i>	<i>pag. 65.</i>
XLV. <i>Henrici Sax. Ducis reſponſum.</i>	<i>pag. 66.</i>
XLVI. <i>Funere Guil. Budai.</i>	<i>pag. 68.</i>
	XLVII.

INDEX HYPOTHESISVM.

XLVII. Legatio Ferdinandi Rom. Imp. ad Saxonem & Landgraviū Wolferbytum obsidentes.	pag. 70.
XLIX. Saxonis & Landgraviū responsum.	pag. 72.
XLIX. Protestantium ad Cæsarem Oratio Spira habita.	pag. 74.
L. Cæsaris responsum.	pag. 75.
LI. Cæsaris cum Protestantibus actio Wormatia.	pag. 77.
LII. Protestantium responsio.	pag. 79.
LIII. Protestantium ad Helvetios Legatio.	pag. 81.
LIV. Helvetiorum responsio.	pag. 83.
LV. Ulricus Wirtembergicus Heilbrunni Cæsari fit supplex.	pag. 85.
LVI. Cæsaris responsum.	pag. 86.
LVII. Philippus Hass. Landgr. Cæsari fit supplex.	pag. 88.
LIIX. Cæsar per Georgium Seldium respondet.	pag. 89.
LIX. Legati Regis Poloniae oratio Augusta Vindel.	pag. 90.
LX. Prussiae Magistri Responsio.	pag. 90.
LXI. Granvellani ad Sax. Ducem captivum.	pag. 90.
LXII. Captivi Ducis responsum.	pag. 91.
LXIII. In nuptiis Augusti Ducis Saxonie gratiarum actio.	pag. 92.
LXIV. Responsio.	pag. 93.
LXV. Anglia Rex Regi Gall. offert. insigne periscelidis,	pag. 95.
LXVI. Regis Gall. responsio.	pag. 97.
LXVII. Mauritius Sax. El. concionatores Magdeb. objurgat.	p. 98.
LXIIIX. Concionatorum responsio.	pag. 100.
LXIX. Principum Germaniae ad R. Gall. postulata.	pag. 101.
LXX. Regis Gallie responsum.	pag. 102.
LXXI. Funere Mauriti Electoris Sax.	pag. 104.
LXXII. Ferdinandi Regis ad Austriacarum provinciarum Legatos o- ratio.	pag. 105.
LXXIII. Austria inferioris Ordines respondent.	pag. 105.
LXXIV. In exsequiis Joh. Sleidani.	pag. 107.

Schrader, Christoph

Christophori Schraderi Eloq. Prof. In Acad. Julia Hypotheses Oratoriae Ad
Johannis Sleidani de Statu Religionis & Reip. Historiam In Germanicae
Eloquentiae usum contextae

Helmestadi[i] 1769

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- 4 LG 73#(Beibd.
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11217031-5
VD18 12203866-003